

H. G.

Om

Kong Christiern den Andens

forehafte

Religions Reformation i Danmark:

samt flere

til højbemeldte Konges og den Danske Kirkes
Historie henhørende Materier.

§. 1.

Kong Christiern den Andens Historie er jeg forsikret, at der er intet Stykke, vore Landsmænd skulde saa gierne ønske at have noget bedre oplyst, end af Svaningio og Hvitfeld er skeet, som det der handler om hans Evangeliske Reformations Forsæt. Derfor er det, at jeg har besluttet, dette Stykke, saasom een til vort Fædernelands Historie hørende Materie, udi denne høianskelige Forsamling at fremføre, og ikke at holde længere tilbage, eller maaskee til befrygtende Forglemmelse at vove, det lidet som jeg Tiid efter anden derom har opdaget, imedens jeg er til, og endnu haver det i frisk Hukommelse.

§. 2.

Det kand ey være nogen, som har anvendt nogen Gliid paa vore Historiers Læsning, ubekiendt, at alt hvad Cancellier Arrild Hvitfeld haver meddeelt os om denne Handel, det har hand ikke taget andensheds fra, end af Jo. Svaningii *Historia Christierni II.* hvilken den Tiid ey var kommen for Lyset, men var da i Manuscript, tillige med det øvrige Svaningii Arbeide, i Hvitfelds Hænder. Hand (Hvitfeld) haver paa dette Sted, saavel som og ikke faae andre Steder, fuldt Sva-

ningii Godspor troligen, og copieret ham næsten Ord fra Ord, undertiden ogsaa en Deel af hans Bildfarelser. Alle de Efterkommende, som have skrevet om Sagen, have i Mangel af Documenter, ikke kundet sagt os mere. Jeg taler om det, som Kongen egentlig vedkommer. Thi hvad Indgang og Begyndelse den rette Guds Ords og Sandheds Lærdom, efter Lutheri Prædiken, her hos os, end ogsaa i høybemeldte Konges Tiid, haver vundet ved private Personer, er uden for mit Forsæt at omhandle.

§. 3.

Hvitfeld maae jeg alligevel melde dette til Roes, at hand haver anbragt sin Fortællning under det rette Aar, nemlig 1520., efter at Kong Christiern var i bemeldte Aar om Høsten hjemkommen fra Sverrige. I den sted at Svaningius haver, uden at paa-agte Tiden, eller den med ringeste Ord at bemerke, fortalt os det samme i sin anden Bogs fjerde Capitel, strax efter at have meldet om Lutheri Disputats med Tekel i det Aar 1517. og altsaa langt for i Benen og mange Capitler førend den Svenske Krig. Herudi er da Hvitfeld, og de samtlige, som følge efter hannem, rigtig. Thi de Breve, som Kongen skrev sine Mior-Brodre, Churfyrst Friderich og Hertug Hans i Saren til, om en Mand herind at bekomme, til at lære og prædike Guds Ord, var af Aar 1520. Dernæst treffer mand ogsaa en Forstkiel, paa de Slutninger, som bemeldte tvende Skribentere giøre, om Kongens Aarsager og Hensigt i dette Verk. Hvitfeld siger, at som Kongen havde hørt om den Baade og Fordeel, Churfyrsten og Hertugen i Saren havde havt af den Lutheriske Lærdom, nemlig af "det geistlige Guds, som de havde annammet under dennem; Saa fik hand og til Sinde, her at vilde begynde en Forandring med Tiden, naar Almuen forstod sig derpaa, mere for den geistlige Rentes Skyld, at drage den under sig og Kronen, og at forsvage Bisperne, end af stor Andagt, saa og for at tiene Folket for Dyen." Svaningius haver herudi foregaaet hannem allene med een af disse Aarsager at melde. Og hans Ord liude saaledes: "Christi-ernus, quia supremos regni ordines graviter offenderat, atque a se abalienarat, Senatorium quidem & Eqvestrem gradum, per supplicium nimis severe de Torberno Oxæ sumtum; Ecclesiasticum vero per captiuitatem Episcopi Othoniensis; solum autem plebejum Ordinem,

”nem, cui plurimum favebat, ad nutum præsto haberet; sed in eo
 ”parum præsidii positum esse animaverteret, quod is ordo ut plurimum
 ”quidem impetu primo valet, ita retropulsus & disiectus, omnem bene
 ”gerendæ rei occasionem subito amittit. Ut igitur hos majores regni
 ”ordines sibi conciliaret, atqve ad pristinam observantiam retraheret,
 ”ab Illustrissimis Saxonix Ducibus Friderico ac Johanne avunculis suis,
 ”misso nuncio, scriptisque litteris, petiit, ut virum gravem, pium
 ”doctumqve sibi transmitterent.” &c. Begge disse gode Mænds Rai-
 sonnements kunde jeg vel lade blive staaende ved deres Bærd, og gaae
 dem forbi, med sliq Undskyldning, at jeg ey har paataget mig, at op-
 liuse Kong Christierns Tanker, og hvad som laae i hans Hierte for-
 borgent; Hvis det ikke var for at giøre nogen Justice til Arvid Hvitfelds
 Mening, der maae høre ilde saa vel for dette, som for flere Steder i
 Kong Christierns Historie, og beskylde for at have viist sig partiisk, ja
 gjort ham største Uret.

§. 4.

Jeg siger da, at uden al Tvivl har Arvid Hvitfeld havt Ret paa
 dette Sted, forstaae i sin Giætning om Kong Christierns forehavde
 Reformations Marsag. Det eneste jeg finder at mangle, er at hand
 ikke har lagt til, og skreven derhos, at Kong Christiern havde herudi
 ogsaa rett, nemlig i at tænke paa ald Middel, til at drage den geist-
 lige Rente under sig og Kronen, og forsvække Bisperne. Skulde
 nogen derimod vilde troe, at Kongen gjorde det af Andagt, hensigtende
 allene til Guds Ære og sine Undersaatters Salighed, den maae see til,
 om ikke sliq Godtroenhed bliver langt vanskeligere hos floge Folk at for-
 svare, end alt hvad Hvitfeld om denne Konge haver sagt. Langt fra,
 at jeg i alle Maader vil stadfæste hans haarde Talemaader; Men ikke
 heller er jeg saa ondssindet, at dømme derom saaledes som de fleeste,
 nemlig at de have meeste Parten ingen anden Grund, end at Hvitfeld
 var en Adelsmand og Rigens Raad, og Kong Christiern var saadan en
 Regent, der holdte den gemene Mands Partie, og var Borgeres og
 Bønders Forsvar imod den selvraadige Adels. Saadant er det almin-
 delige Mundheld hos høybemeldte Konges Apologister. Men hvorfor
 glemmer mand her Svaningium, der jo ingen Herremand var? og har
 dog ikke været noget Haar mildere imod den ulysesalige Konge, men fast
 værre

værrer end Hvitsfeld, og virkelig en fourneret denne de stemmeste Talemaader og Fortællinger om ham? Sagen er, man giver ikke agt paa Tiden, naar disse tvende Mænd levede, og bragte deres Arbejde til veje. Havde de skrevet en tyve eller fyrretive Aar sildiger, da, naar som end Facta, som de fortælle, vare bleven de selsomme, vare dog deres Critiquer ikke just bleven saa heftige. Svaningius skrev efter Ordre, og den Herre, som hand havde Befalning af, og tjente, nemlig Kong Frederich II. af høyloft. Ihusommelse, taalede ikke at der blev noget mildere talt om en Konge, hvis Børn og Børne-børn hans Majest. havde at ansee paa samme Maade, som det Kongelige Protestantiske Huus i Store-Britannien anseer endnu det Stuartiske. Den maae ikke være stort erfaren i Historierne af Kong Friderici II. Tider, som ikke begriber dette, eller og ikke er videndes, hvorledes høyst-bemeldte Konge ideligen havde Dye med det Lothringiske Huus og dets Jdrætte. Jeg kunde vel skrive endnu mere herom, hvis jeg fandt det at være af Fornødenhed.

§. 5.

Alt og Kong Christierns Dnemerke med Reformationen har ikke været meget reen og hellig, skal tilstreffeligen vorde opliust i det efterfølgende. Men at hans Forsæt, med at faae Bisperne forsvækket, som Hvitsfeld skriver, og bringe det meeste geistlige Gods under Cronen, har alligevel, paa en verdslig Maade, været heel got, viist og fornøftigt, tør jeg vel bestaae, omendskiont det ikke siges af Hvitsfeld: Og naarsomhelst høybemeldte Konges Forsvarere ville tale saaledes, bliver jeg gandske af deres Mening. Intet er vissere, end at hand, og enhver Konge i Danmark udi de Tider, var dertil høytrængende og nødterftig, naar mand betænker, at Bisper, Prælater, og Herre-Clostere besadde langt over den tredie Deel af det, som Kongen burde eye; og saa snart som nogen Krig paakom, da motte, foruden Almuens strænge Beskatning i Kiøbstæder og paa Landet, laanes store Summer Penge inden- og udenlands, hvorved endnu mere Gods fra Kronen blev pandtsatt, og Kongen blev i Bund forgiældet. Altsaa var ved slige Tidernes Beskaffenhed, til at opholde en Konges Stat her i Norden, og at Riget kunde eengang vorde satt i nogen Velstand og Anseelse, det eeneste og intet andet Middell, end det, som Guld omsider beskikkede, og

gav sin Betsignelse og Lykke til, i det Aar 1536. under den høypriseligste af Kongerne, Kong Christian III. Til hvilken Herres Opkomst paa Thronen, samt til den lykkelige Forandring med Bispernes og det meget geistlige Guds Resitution til Cronen, GUD Herren, som allene flytter og omskifter Throner og Kongeriger, banede Veyen ved Kong Christiern den Andens Fald og Fængsel. Hvorfore det nu en har behaget den Allerhøyeste, at give samme Lykke til denne sidst benævntes Forsæt, kand mand ikke fortænke nogen, om de søge Aarsagen dertil i hans slette foretagne Maade og Udfærd. Sandt er det ellers, at hand havde adskillige gode Egenheder. Hand var bras, fiæmmodig, en god Krigsmand, forfaren i Videnskaber, vel intentioneret for Lov og Ret og en god Politie at handthæve, ja heel ivrig til Almuens Tarf og Beste at befodre, samt at beskærme de Fattige imod de Mægtiges Vold. Men, naar mand igien beseer hans Fejl og Lyder, kand en Deel deraf ikke med noget got Skiel undskyldes, allermindst paa saadan en Maade, som hans Forsvarere hidindtil have forsøgt det. Og naar som deriblant bliver meldet om hans bekiendte Forretning i Stokholm Aar 1520., da er vel intet slettere og uskikkeliger, end det slags Apologie som de derfor gjøre. Min Tanke har altid været, at domme derom paa en anden Maade, bygget paa det Fundament, som jeg allerede har omvært; nemlig at hente og herfore hans unilde Medfart med de Svenske, ikke fra nogen naturlig Drift til Grumhed og Blodgiærighed, (da jeg dog ikke negter, at hand var alt for hidsig og hastig,) meget mindre fra Pavens Band og Fuldmagt, men heller og langt mere fra den ulykkelige Herres onde Raadgivere, for at kunde bøde paa den omtalte store Mangel og Penge-Trang. Hand havde lovet, og med sin Kongelige Sed tilsagt de Svenske, iblant andre Artikler, denne, "Ingen u-vaanlige Tynge at paalegge, med Tise, Skat, eller andet, uden med Rigens Raads og Edelinges Samtykke." Paa denne Sed blev hand hyltet og kronet. Men som hand strax derefter besluttede, ikke at vilde eller at kunde holde denne Sed, blev Diderich Slaghets Raad folget, som var, at Sverrige kunde aldrig komme under Skatt (saaledes var Talemaaden,) saa længe de af Raadene og Edelige bleve i live, som havde Myndighed nok til at sette sig derimod, og indtil Kongen fik et Raad der i Riget efter sin Billie. Deraa blev Blodbadet besluttet, og til at besmykke det, blev af bemeldte Slaghet udfundet, at Kongen skulde gjøre Pavens

Sag heraf, og foregive sig at være befuldmægtiget til at erøvere det forhen over de Svenske ergangne Band. Men herom skal videre tales, inden jeg ender denne Afhandling. Hvad Danmark angaaer, da er forberørte Aarsage ogsaa aabenbar; hvorom jeg vel kunde føre mere paa Banen, end hvad som hos Hvitsfeld findes. Men hvo der har kun læst hans Historie med Agtsomhed, behøver ikke noget videre, til at vorde om Sagen overbevist.

§. 6.

Vel kunde mand endnu desforuden indbilde sig en anden Aarsag, og henlede den fra Kongens nærværende Omstændigheder, i henseende til det Romerske Hof, jeg mener til Paven. Kongen havde paa nogle Aars Tiid maget det saaledes, at hand ilde kunde have bemeldte Hof til Vens. Hans Medfart med Biskop Jens Anderson i Odensee, med Erke-Bisp Erich Valkendorff i Trundhiem, med Angelo Arcemboldo og hans Broder, og med Uflads-Pengene, hand bemægtigede sig, bragte ham adskillige Paamindelser og Formaninger til, uagtet det Guld hand spenderede i Rom paa visse Prælater, for at holde Paven i gode Lune. Dog var dette ikke at regne, imod hvad nu sidst i Sverrige var passeret, med tvende Biskoper og flere Geistlige at lade rette og brænde, syv Præster at lade drukne &c. hvilket hand ey kunde være forsikret om at kunde hos Paven gotgiøres alleneste med Diderich Slaghefs Paafund, helst naar de Svenske maatte stødes til Gienmæle. Altsaa kunde det vel siunes, at, efterdi hand nu saa strax, efter saadan Forretning i Sverrige, bekom disse Reformations Tanker, og skrev nu først til Saren, for at faae en lærd Mand herind, til at lære og prædike paa Lutheri Viis, hand da dermed kand have havt i Tanke, at forskaffe sig Respect hos Paven, og holde ham tilbage fra at falde de Svenske bi. Kong Christiern kunde maaskee have spurt, hvorledes Churfyrsten i Saren blev flatteret af Paven, der havde skicket ham den gyldene Rose, og gjort ham de skionneste Tilbud og Hosligheder i Verden, for at faae ham afvendt fra Luther. Og naar Paven nu fornem, at Kongen fangede det an paa samme Viis, blev det vel at formode, at hand opofrede baade Arcemboldum samt de Svenske og Danske Biskopper, for at stoppe det sig her indsnigende nye Kiætterie.

§. 7.

Men lad være, at denne sidst-ommeldte Motiv ikke engang kom i hans Tanke, saa er derom nu en heller Spørgsmaal. Her maae vi nu tale om, hvor vidt hand bragte det med sit Forehavende. Til sine Herrer Morbrødre i Særen skrev hand sidst i Septembri i forbeholdte Aar, strax efter sin Hiemkomst fra Sverrige. Disse anbefalede hans Begiering til Lærerne i Bittenberg, Dr. Andreas Carlstad, Dr. Morten Luther, og Dr. Nicolaus Amisdorf: hvilke antog og foreslog een af deres, især Dr. Carlstads, Discipler, der havde været Præst i det Stift Würzburg, navnlig Mag. Martinus Reynhard von Eyvelstad. Hand kom her til Kiøbenhavn, med Breve til Kongen fra Churfyrsten og Hertug Hans, nogle Dage for Juel. Og om hannem er det, Lutherus taler i det bekiendte Brev, dateret den 7. Martii 1521. (*Tomo I. Epistolar. pag. 313.*) Ita retulit, quem illuc dedimus, Dn. Martinus. Kongen lod ham strax anvise en Plads in Facultate Theologica paa Kiøbenhavns Universitet; Og den 20. Decembr. blev hand indskreven i Matricula Academica med disse Ord: "Martinus Reinhardt, Presbyter Herbipolensis Diocesis, intitulatus est ad Facultatem Theologicam, feria quarta, quæ Vigilia fuit Beati Thomæ Apostoli, ex jussu Principis vocatus huc venit." Denne vores ældste Matricula er nu ikke mere at finde, efter at den i nogle og tredive Aar er bleven savnet, og, u-vist ved hvis Forseelse, bortkommet. Men en Lykke er det, at den Sl. Biskop i Aalborg, Dr. Jens Jacobsen Bircherod, havde havt den i Hænder, imens hand var Professor, og udfikret adskilligt deraf; og at den meget flittige Mand Mag. Albret Thura haver i Trykken udgivet disse Bircherods Excerpta i en liden Bog, under den Titel: *Regiæ Academiæ Hafn. Infantia & Pueritia sub tenebris Pontificiis*, trykt i Glensborg Aar 1734. in 8. hvori og dette oplæste treffes. Og at denne Martinus Reynhardt er den selvsamme Mester Morten eller Hr. Morten, som Svaningius og Hvitfeld og alle deres Efterfølgere tale om, er aldeles ingen tvivl paa. Sl. Christiern Olivarius haver imidlertid, udi sit smukke Skrift *de Vita & Scriptis Pauli Eliæ* (pag. 37.) fundet et slags Banskælighed i at troe det; Ikke veed jeg hvad det har været, saasom hand en giver det tilkiende. Saa haver ogsaa, da jeg for nogle Aar siden udloed mig med samme Mening til Autores der

Dáni:

Dänischen Bibliothec, (som de og sige i det første Bind, pag. 13.) disse halv om halv vildet giætte, at hand kunde have hedet Martinus Röser. Og hvorfor? Næmlig Lutherus skriver i det førømtalte Brev til Spalatinum: "Rex Daciæ etiam persequitur Papistas, mandato dato Vniversitati suæ, ne mea damnarent. Ita retulit, quem 'illuc dedimus,' Dn. Martinus, *reversus ut promoveretur, rediturus illuc.*" Mand har da meent, at dette betydde en Magister-Grad, som hand var kommen tilbage for, til Wittenberg, for at tage den der. Og just finder mand en Martinum Röser nævnet, i Aaret 1522. til Wittenberg, udi Sennerti *Inscriptionibus Witteberg.* ved Lejlighed af een da holden Magister-Promotion. Men jeg motte vel spørge: Hvor haver Lutherus sagt, at det var en Magister-Grad, hand skulde promoveres til? Og hvorfor er Jo. Pauli Resenius, i hans *Luthero triumphante* (pag. D. 2.) just falden paa saadan Mening? Kunde det ikke været en Licentia, en Baccalaureatus, om ikke Doctoratus in Theologia? Hvad skulde en Philosophisk Magister-Grad være ham saa fornøden, nu at reyse tilbage efter, og hente den hos Professores Philosophiæ i Wittenberg, ja bie over gandske Aar og Dag derefter, indtil 1522. for at læse Theologien i Kiøbenhavn, hvor hans Collega og Alvindsmand Paulus Eliæ var allerede promotus Theologiæ Doctor? Dernæst maae jeg vise, at det er en merkkelig Fejl og Bildfarelse, at regne den Martinum Röser hos Sennertum til een af dem, der promoveredes til Magistros. Thi hvis mand havde seet ret til, havde mand fundet, at denne Mand var Promotor, og ey Candidatus eller nye Magister; nemlig hand var Facultatis Philos. Decanus, og creerede 4. Magistros i det benævnte Aar. Hvilket endnu klarere er at see udi samme Andreæ Sennerti *Academiæ Witteb. Historia*, pag. Hbh. 2. b. in *Catal. Decanor. & Promotorum*, hvor mand finder dette rettet og henført til An. 1523. Thi udi Aaret 1522. var Henricus Stackmann Decanus, og creerede 23. Magistros; Men i det følgende var Martinus Röser det, og promoverede fire. In Summa, vores Martinus Reynhardt var alt Magister, førend hand kom i Kiøbenhavn, og blev, siden hand drog herfra, ikke til videre Academisk Grad promoveret. Om hand har ladet dette Forsæt fare, fordi hand maatte reyse hastigen fra Wittenberg igien, (hvorom siden skal tales) eller fordi hand blev en Efterfølger af Dr. Carlstads Meninger, der udi sin sidste Actu Promotionis

tionis An. 1522. erklærede sig en Fiende af alle Academiske Grader, lader jeg staae derhen. Hans (Martini) Uffald til Sectererie og derpaa fuldte Forliis af hans Prædike-Embede til Jena, findes der noget lidet om hos Seckendorff, og de andre Reformation-Historicos. Af hans Skrifter er mig ikke falden i Hænder, uden disse tvende: Det første: *Eine Christliche Brüderliche Unterricht an die Christliche Gemeine yn der Stadt Jhene ym Landt zu Döringen, der verbannten Ketzerschen Mönch halben, wie und wess sich Christlich gegen yn verhalten sollen.* M. Martinus Reynhardt von Kyuelstadt, in 4to. 3. Ark. Derudi er Fortalen dateret til Jhen, Montag nach Nicolai 1523. og Underskriften er: *Martinus Reynhardt Ecclesiastes zu Jhen.* Det andet har denne Titel: *Underrichte, wie sich ein frummer Christ bey den Papistischen Messen, so yetz noch vil gehalten werden, (wenn er sich mit gutten Fug nit absundern kan,) halten soll, das er sich nit versünde, und die Zeit unnütz verliere.* Item ein *Christliche Betrachtung, so du zu dem hayligen Sacrament wilt geen.* Martinus Reynhardt Ecclesiastes zu Jhen 1524. Er kun 4. Blade in 4to. Og vidner om, at Manden udi Alterens Sacraments Forklaring var da gandske ret lærende, og endnu ingen Secterer. Ja det er bitterligt, at hans Læremester, Dr. Carlstadt selv, var, indtil denne Tid, udi eens Mening med Luthero, over bemeldte Artikel, og faldt endeligen dersfra om Høsten i samme Aar 1524. Ellers skal bemeldte Reynhardt ogsaa være Auctor til den Bericht der Handlung zwischen Luthero und Carlstadt, An. 1524. den 22. Augusti zu Jena geschehen, som findes i *Tomis Operum Lutheri.*

§. 8.

Men at komme igien tilbage til M. Martins Forretninger her i Staden, da taler Svaningius derom (pag. m. 139.) saaledes: "Quum Regem Hafniæ adiisset, assignatus est ei docendi locus in Templo "D. Nicolai, ut ibi diebus Dominicis ac festis, & quoties in septimana "ipfi commodum visum esset, conciones ad populum haberet. &c." Er saa vel at slutte, at hand udi den strax indfaldende Juul, saavel som derefter, har holdet jævnlige Prædikener, som de Papistiske Canniker

ved vor Frue-Kirke og de andre Præster have, i deres Jule-Gege, giort Spot af, spillet Comedier med, og ladet efterabe ved den Gade Dreng, som bekiendt er. Paa Universitetet har hand og holdet en Disputats, uden Tvivl i Januario 1521. hvis Titel var, *Positiones ex libro de Captivitate Babylonica*; nemlig disse Theses vare uddragne udaf det bekiendte Lutheri Skrift om samme Materie. Herom taler Dr. Joannes Pauli Resenius i hans *Luthero triumphante, ad an. 1522.* og melder derhos, at Biskop Ove Bilde formaaede Paulum Eliæ, der havde forhen været Meynharths Tolk og daglig Omgangsmand, til at resutere det.

§. 9.

At nu benævnte Martinus er, for sine Prædikener, og i sær for sine Facters og Laders Skyld paa Prædikestolen, bleven til Spot og Vidunder, er rigtigt nok. Dette vidner Svaningius, som gandske vist selv har været med og seet de Comedier an, som spilledes om ham; saasom Svaningius (der var fød An. 1503.) gif den Tiid i Skole her i Staden. Og hannem har Hvitfeld og de andre sagt det efter. Men at dette Ubespil har jaget Manden herfra, og været saaledes Marsfage til, at Evangelium ikke fik videre Fremgang, (hvilket nogle saaledes have skrevet, og indbildet sig og flere,) er forviidt stræffet: Og saadant har jo ingen af bemeldte tvende vore Historie-Skrivere sagt. At han alligevel reynte bort herfra i Februarii Maaned 1521. er ligeledes sandt: Men hand reynte i et lovligt Grinde, og i Kongens anbefalede Forretning, med fuld Forsæt og Aftale at komme igien og blive her. Dette gif saaledes til: Kong Christiern saae vel og merkede, at han ikke havde bekommet den rette Mand; Mester Martin var allene ey fuldkommen voksen til dette Verk; Men at her giordes flere og stærkere Mænd fornoden, til at binde an med Bisperne og deres Forfegtere, og til at sætte Universitetet i den Stand, som Kongen attraaede. Martin Meynhardt har vel ogsaa været selv saa oprigtig, at erkiende dette, og haver end videre fortrøstet Hans Majestæt om, at mand vel skulde faae flige Mænd herind, som behøvedes, ikke een eller to, men flere. Ja, han tvivlede ikke paa, at, eftersom Kongen nu noksom havde givet sig blot, og ladet udgaae sin Befalning til Universitetet, hvorudi strængeligen var forbuddet, at tale eller skrive imod Luthers Skrifter, mand da vel skulde faae Dr. Luther

ther selv overtalt til at komme herhid, eller i det mindste hans Collega og Formand Dr. Carlstad, og deslige andre. Dette Haab grundede sig fornemmeligen paa den Uvished, disse brave Mænd svævede udi hvor de vare, meest formedelst Rigs-Dagen til Wormbs, som var i forgangen Aar udskreven af Kayseren, og nu alt begyndt. Saaledes stod det da in Crisi, og mand vilde snart faae at see, hvorledes det gik af med Religions-Bæset, og om ikke Luther og hans Anhang bleve forjagede ud af Tydskland, og maatte være vel tilfreds at komme til Danmark. Herinde kunde de have en frie Plads, til at bestorme Paven, og forsvække de stolte Biskoppers Wyndighed, saa got som skee kunde, og vor Herre vilde give Lykke til.

§. 10.

Efter saadanne Betragtninger og Overlæggelser, blev det besluttet, at Martin Keynhardt skulde nu strax reyse til Wittenberg, og der handle med Doct. Carlstad og Luther, om at faae dem til Kiøbenhavn. Og til den Ende bleve Skrivelser og Breve gjort færdige, til Fyrsterne i Saren, om deres Tilladelse og Forlov hertil, samt Passer og Lende-Breve for saa mange deslige Mænd som kunde bekommes, paa det de ufortøvet kunde begive sig hid. Kongens Tydske Secreterer, Stephan Hopfensteiner, fik Ordre at reyse med, paa samme Tiid; eftersom hand desforuden havde i Befalning, visse magtpaaliggende Vrinder til Wormbs, hos Kayseren og adskillige af Rigsfyrsterne at forrette. Derfor, saasnart de havde bestilt hvad der var at giøre til Wittenberg, skulde de begge drage hen til Wormbs. I Saren komme de da, i Begyndelsen af Martio. Lutheri Brev herom er af den 7de i bemeldte Maaned. Derudi staaer ikke noget Ord om Hoved-Sagen. Martin Keynhardt haver vel i denne første Besøgelse ikke endnu udladt sig derom, men haver allene sagt, at hand var kommen i sit eget Vrinde, for at promoveres: Med mindre mand vil tænke, at Dr. Luther har havt sin Marsage, at holde endnu Hoved-Sagen fordult for Spalantino. Det er ellers klart, at M. Martinus har banet Beyen og præpareret Luther, med at fortælle ham om Kongens Aversion for Papi-steriet, og om hans Gunst imod Evangelium og Luthers Skrifter, hvilke hand havde forbuddet sine Geistlige at antaste og fordømme. Hvorvidt nu Luther maae siden have erklæret sig paa det øvrige, skal herefter høres.

høres. Med Doct. Carlstad blev man strax færdig. Han tog imod Bocationen, og lovede at vilde med det første giøre sig færdig at reyse til Kiøbenhavn; hvortil Martinus Keynhardt leverede ham Kongens Lende-Brev. Churfyrsten og Hertug Hans vare paa den Tiid ikke hjemme, men alt længe tilforn, førend vore Folk indfunde sig i Saren, afreyste til Wormbs, hvor og Kæyseren selv forleden Aar i December-Maaned var ankommen. Hopfenstein og Martinus Keynhardt begave sig nu derhen; og hin aflagde saa meget, som skee kunde og Leylighed tillod, af de Bærv som hannem vare anbefalede, hos Kæyseren og de andre Fyrster. Imidlertid er Doct. Luther, midt i April-Maaned, ogsaa kommen til Wormbs. Vore Folk havde, førend hans Ankomst, erfaret saa meget, at Churfyrst Friderich af Saren ingenlunde vilde miste ham, eller overlade ham til Kong Christiern. Luther skal selv ikke have været vanskelig at overtale. Og efterat Forhøret med hannem var overstanden, blev ogsaa Churfyrsten noget føyeliger imod vores, og gav dennem Haab, om at naae deres Forsæt med Luthero. Alt dette, som jeg nu har fortalt, om disse Hopfensteiners og Keynhardts Erinder, og deres Forhandling Carlstadt og Luther angaaende, ligger noksom aabenbare og beviist, udi den Skrivelse, som oftbe-meldte Martinus Keynhardt, den 25. Aprilis fra bemeldte Stadt Wormbs, sendte til Kongen, og hvoraf Originalen er endnu forhaanden, kiudende Ord fra Ord, som følger:

"Allerdurchleuchtigester, Großmechtigester Künig, Allergnedigester Herr. Ewer Kū. Mt. seind mein pflichtig Dienst in aller Untterthänighait allzeit zuvor, samt meinen Gebett gegen Gott für E. Kū. Mt. zu bitten, beraitt. Allergenedigster Künig, Als ich von E. K. Mt. zu Kopenhagen, in Beuelch derselbigen E. K. Mt. umb Doctorn Andreen Bodenstein von Karolstat, gen Wittenberg, in Hoffnung denselbigen bis an E. K. Mt. Universitet zubringen, gerayst, In alda gefunden, und das Geleid, so E. K. Mt. eegenanten Doctorn zugefandt, gegeben, hat sich bemeldter Doctor Andreas ganz gutwillig E. K. Mt. zu dienen erkaigt und befinden lassen, auch das Geleid in grossen Freyden angenommen. Aber die Durchleuchtige Hochgeborne Churfürsten, Fürsten ꝛc. E. K. Mt. Dehmehen, Schwager und Rat ꝛc. seind all aus Treen Fürstenthumben, gewesen, eglich, als die Durchleuchtigester Herr.

leuchtige 1c. Fürsten, Herzog Friderich von Sachsen 1c. Joachim Margraue zu Brandenburg 1c. beyde Churfürsten 1c. seynd zu Wormbs gewesen; welchen ich E. K. Mt. Briue geliebert; und von Herzog Friedrichen Rheinen Beschied, ee Doctor Luther allhie gen Wormbs kame, entphangen; denn Sein Churfürstliche Genaden machten sich so schwer den Man zu vorlassen, daß ichs E. K. Mt. izomals nicht alles schreyben, verhoff aber doch Doctor Carlstadt und Doctor Luthern auch, samt andern vil Hochgelarten Leutten an E. Mt. Univerfitet zu bringen. Dann Steffan, E. K. Mt. Secretarius, hat, nach Doctor Luthers Verhör, mit dem Churfürsten gehandelt, der sich ganz gut hat lassen finden, als bemeldter E. K. Mt. Secretarius clerlich erzelen würt. Aber Margraue Joachim Churfürst E. K. Mt. Schwager 1c. hat mich mit Seiner Genaden Gelaid genediglich abgefertiget. Die Herzogen von Mecklenburg 1c. seynd nicht zu Wormbs gewest; dan Herzog Heinrich ist von Römischer Kån. Mt. E. K. M. Schwager 1c. Legation wens gen Schweizerland gesandt, so ist Herzog Albrecht mit dem jungen Margrauen wider zu Land gereist; Derohalben ich von Jne Rhein Geleid, sonder E. K. Mt. vff heut dato noch hab; yedoch hat sich Steffan in Römischer Canklei beworben, daß wir Röm. Kån. Mt. 1c. volkhomen vehelich Geleid erlangt haben. In den Sachen Anthoni v. Metz berürende, hab ich in nicht funden, kan auch nit erfahren wo er sey: Aber beyden Herzogen von Braunschweig 1c. Erichen und Heinrichen den Jüngern hab E. K. Mt. Briue geantwort, Rheinen andern Beschied, dan wo gedachter Anthoni v. Metz zu Jne kum, so wollen sie, nach E. K. Mt. Schrifften, Jne gesüederlich und rätlich beholfflich sein. Der Erz-Bischove von Bremen 1c. E. K. Mt. Rat und Dehmen 1c. ist hinweg von Wormbs geritten, acht Tag eher ich bin dahin kkommen, desßhalben Ich denselben Briue, auch Anthonis Briue, und E. K. Mt. Ohmes Briue des Herzogen von Holstein 1c. alle noch habe, und der Rheinen zu Wormbs von mir geben khan: Dan der Jung Herzog v. Holstein will seines Her Vatters Briue nicht annehmen."

"Allergenedigster Künig und Herr, Neue Zeitung des Reichstags khan jez E. K. Mt. ganz wenig oder nichts sagen noch schreyben: Dann die größest Red ist alle vom Doctor Luther, den vordret man,

und ist Rhein ander Beger an In, dan das er widerruff; das will er nicht thun. Andere Handlung umb Kürze willen hie untrelassen, vnd E. K. Mt. von Steffan und mir, so Gott vns hilfft, zu Pfingsten, als ich hoffe, clarlich hören. Thue mich hiemit E. K. M. unterniglichen beuehlen, E. K. Mt. wolle mein genedlichen bedencken und beuolhen haben: Will ich gegen Gott umb E. K. Mt. Wolfart und Langleben zu bitten allezeit geflissen sein. Datum Wormbs vff S. Marci des heiligen Evangelisten Tage 1521.

E. Kon. Mt. demütiger Caplan

Martinus Reinhart.

Dem Großmechtigesten Durchleuchtigesten Künigen und Herrn, Herrn Cristiern, zu Denmark, Schweden und Norwegen ic. König, Herzog zu Holstein und Schleswig ic. Graue zu Aldenburg und Delmenhorcken ic. Meinem alleredigsten Herrn."

Mand seer da af dette Brev, at Kongens Forlangende har været, foruden Doct. Carlstad, ogsaa at vorde Doct. Luther mægtig, og faae ham herind til Univeritetet; Men at Churfyrst Friderich ikke har vildet samtykke derudi, eller slippe ham fra sig. Churfyrsten vilde i det mindste først see, hvorledes det vilde løbe af med ham, naar hand kom til Wormbs. Da nu Luther havde været til Forhør, og mand fornam, hvorledes Kæyseren, Paven's Nuntius, og det øvrige stærke Partie af de Catholske, havde alt ondt i Sinde med hannem og med Evangelio, haver Churfyrst Friderich begyndt at tage det Danske Verf i Betænkning, og givet Kong Christierns Secretario et bedre Svar, menende maaskee, (førend hand fandt paa det andet Raad,) at Manden kunde en blive saa ilde forvaret, naar hand fik et Asylum i Danmark. Saaledes bekom Secretereren og Martinus Reynhardt den Forhaabning, at bringe baade Luther og Carlstadt herhid med sig. Men ikke blev det alligevel Churfyrstens Alvore, at miste Luther; og det lader sig ansee som hand haver ikkun simuleret for de Danske. Thi hvad skeede? Efterat Reynhardts Brev er skrevet, paa Marci Evangelistæ Dag, som er den 25. Aprilis, saa er næste Dagen derpaa, den 26. Luther reyst fra Wormbs, da Churfyrsten lod hannem ved forklædte Folk optage paa Beyen, og udi største Hemmelighed henseere paa den

Fæst.

Fæstning Wartenborg: hvor hand blev siddendes, indtil hand Aaret derefter 1522. den 6. Martii, inod Churfyrstens Villie og Vidende, drog derfra, og indfandt sig i Wittenberg; som af Historierne noksom er bekiendt. Mand maatte spørge, hvorfor Churfyrst Friderich ikke kunde have ladet hannem slippe fra Wartenborg herind til Danmark? Men hvo seer ikke, at Churfyrsten vilde have hannem forvaret udi ald Sikkerhed, til sig selv, og til sit eget Lands Nytte? Langt heller end at vove hannem hos sin Søster-Søn Kong Christiern, hvis ustadige Bæsen og anden Gemytts Beskaffenhed hand vel kiendte, og hvis Dye-mærke med Evangelio hand mueligen ikke holdte for at være saa aldeles reent. Ja maag mand her ikke giøre de:ne Slutning, at denne Konge var det ey bestixeret, at saadan dyrebar Glds Belsignelse, formedelst Glds sande Ords Prædiken, skulde faae Fremgang under hans Regimente eller ved hans Forsorg, udi vort Fæderneland? Det mildeste, man kand tænke herom, er at erindre sig det Sprog i Bibelen i Chrønik. 23. Cap. 8. Vers.

Fra Stephan Hopffenstein findes ogsaa en Skrivelse til Kongen, af samme Dags dato: hvilken, omendskiont den gandske intet indeholder om Luther eller Carlstadt, eller noget til Religionen hørende, jeg dog, i en vis henseende, vil ogsaa afskrive, helst den er ikkun kort:

„Durchleuchtigister, Großmechtigister Künig, Curnern Ku. Mt. seyn meyn ganz willig gehorsame verpfflichte Dinst allezeit un:terteniglich mit allem Bleiß zuvorn. Gnedigister Herr, Ich byn E. Kū. M. Beuhell nach inn ganz wenig Tagen ser eylendt gen Wurms bey No. Kay. M. kumen, und meynne Gewerb, so mir von E. Ku. Mt. beuholen, mit allem Bleiß erworben, und ausgericht. Ich byn aber mitt der Anthwart verzogen und auffgehalten worden, bis auff diesen Tag dy erst erlanget. Dan dy Sachen der eilenden Reis Key. Mt. geendert, vnnnd Jr Key. Mt. mir von Tag zu Tag schir alle Stund Bertröstung gethan; Darauff ich E. Kū. Mt. mitler Zeit nichts eigentliches kund zuschreiben bis auff nu mir Jr. Key. Mt. gesaget, wie Sy ungeuerlich xiiii. Tag nach Pfingsten in Brabandt sein wollen. Wy ich dan auffss lengest in x. Tagen bey E. Kū. M. selbst eigner Person zu sein verhoff, der unnd ander Sachen, Ich von E. K. Mt. wegen hab
aus-

ausgericht, selbst allenthalben mündlichen berichten will. Das geb ich E. Kn. Mt. als meynnem Allergnedigisten Herrn untermeniger dinstlicher Meynung zu erkennen. Dann E. K. Mt. dy ich dem Allmechtigen Gott in langwirige gelücksame Gesundtheitt beuhelle gehorsam untermeniglich zu dinen byn ich alle meines Vermügens allezeit mit ganz untermenigen Bleiß willig . . . ganz eilig in Wurmbß am 25. Tag des Monats Aprilis Anno 12. 21. E. K. Mt.

ganz gehorsamer untermenig williger Diner

Steff. Hopffenstein.

Dem Durchleuchtigisten Großmechtigisten Fürsten und Herren, Herrn Cristiern, zu Denmargken, Schweden, Norwegen 12. König, Herzog zu Sleßwigk, zu Holsten 12. Grauen zu Aldenburgk und Delmenhorst, meynnem gnedigisten Herrenn."

§. II.

Førend jeg nu gaaer videre, er det fornødent at jeg fortæller eet og andet til Historiens nogen mere Oplysning; først, om Kongens Negociationer til Rom ved det Pavelige Hof, imedens hand her hjemme havde denne Religions Reformation for Hænde; saa og dernæst om hans Majestæts Reyse til Nederlandene, der at besøge sin Svoger Kæyseren, og hos hannem at udvirke adskillige Stats-Uliggende. Til Rom holdte Kongen ved, at skikke sine Oratores og geistlige Gesandter hele Tiden igiennem, i begge Aarene 1520. og 1521. og gav dem overflødig hos Paven at sollicitere. Aar 1520. havde hand didsendt Mester Povel Andersson, Cannik og Cantor i Ribe, deels for at bekræfte og retfærdiggjøre hans Majestæts Beskyldninger imod Angelum Arcemboldum, som var nu allerede i Rom tilstæde, og af ald Magt drev sine Klagemaale imod Kongen, over den Uret og Bold, som hand foregav ikke mindre den hellige Romerske Kirke, end sig selv, her at være vederfaret; deels til at berette Paven om Kongens Forhold imod de oprørske Svenske, som Kongen havde fundet fornøden at hende en Exemplarisk Straf over; hvilket hand haabede at Paven fandt ikke noget paa at sige; helst efterdi samme Svenske, Geistlige saavel som

Verd-

Verdflige, vare af Paven i Band satte, formedelst deres u-christelige Omgang med Erke-Bisp Gustav Trolle, og deres mange Forbrydelser imod den hellige Kirke. Saa skulde og bemeldte Kongens Sendebud begiere Confirmationer af Paven for Mester Diderich Slaghek til Skare-Stift, og for Biskop Jens Andersson af Fyen til Strengenes-Stift, i de aflivede Biskopers Vincentii og Matthiæ stød. Men udaf disse Vrinder finder jeg ikke at Mester Povel Andersson fik mere udrettet, end det første, og derudi blev resolveret saaledes, at Paven havde befalet Cardinal Laurentio Puccio tit. Sanctorum quatuor Coronatorum, at gjøre et Forlig udi Sagen imellem Kongen og Arcemboldum. Med hvilket Forlig Povel Andersson nu maatte reyse hjem, og forsare om Kongen vilde være dermed fornøyet, og give sit Samtykke og Confirmations-Brev derpaa. Pavens Brev om selvsamme Sag, hvilket endnu haves in originali, er dateret til Rom den 22. Martii 1521. og fandt saa bemeldte Gesandt ey være dermed hjemkommen, førend engang imellem Paaske og Pingsedag. Jeg forbeholder mig derom videre at tale udi en egen Afhandling om Angelo Arcemboldo, da ogsaa mere skal vorde sagt, hans Forretninger angaaende, end mand, enten i vores eller de Svenskes Skrifter, endnu har bragt for Liuset. Men neppe var Povel Andersson hjemkommen, førend herfra bleve endnu flere Gesandter skikkede til Rom, i Foraaret af Anno 1521. just paa selvsamme Tiid, da mand bemøede sig om de nye Lærere fra Wittenberg. Thi da reyste herfra ud til Paven Johann Slaghek, Mester Diderichs Broder, Mester Hartvig Lange, og Mester Claus Pederson Cannik i Lund, den ene efter den anden, og alle med Kongens Vrinder, deels udi sær, deels med samlet Raad og Flid, at besørge udrettede. Her findes endnu tilstøde af deres Original-Breve, skrevne fra Rom, in Julio, Septembri og Novembri i bemeldte Aar 1521. og i Martio 1522. Og til selvsamme Samling have ogsaa henført de, som nu findes hos Hr. Stats-Raad Fols, (efter Chr. Olivarii Beretning de Paulo Eliæ pagg. 27. seqq.) og som jeg ikke veed ved hvad Tilfælde derfra maae være bleven afskilte. Hvad deres Vrinder angaaer, da seer man af bemeldte Breve, at de have betreffet, foruden de forhen omtalte Stifter i Sverrige, Skare og Strengenes, ogsaa Aeloe- eller Oploe-Stift i Norge, hvortil Kongen havde nævnt Mester Hans Mule, item Lunde-Erke Biskopdom, som Hans Maj. søgte at

at faae Mester Jørgen Skotborg, sin forrige troe Dienere, gandske afsat fra, og Mester Diderich Slagheck af Paven dertil confirmeret. Da for denne Sags Skyld var det, at ey allene Broderen Johannes Slagheck var udrenst, men den var ogsaa Mester Klaus Pedersson paa det flittigste anbefalet. Herom kand og videre læses Joannis Svaningii Fortæling, (*Hist. Christ. II. l. 2. cap. 6. §. 7. & 8.*) dog at man retter derudi den Fejl, at hand nævner Theodoricum i Stæden for Johann Slagheck, (*pag. 187.*) Denne sidste Sag var og den eneste, som de udrettede efter Nyske; Thi udi Skare, Strengenes og Opsloe-Biskopsdømme gjorde Paven dem immerhen Vanskeligheder. Og hvad de Svenskes Klage-maale angik, nemlig over de til Stokholm aflivede Bisper, da kunde vore Gesandter ikke forhindre, at jo Paven og Cardinalernes Collegium besluttede, at sende en egen Commissarium herind til at undersøge Sagen, og forfare hos hvilken af Parterne den meeste skyld befandtes, enten hos Kongen eller hos de Svenske. Endeligen blev og een Post dennem bevilget, angaaende tvende vore Nordiske Helgene, Hellig Eler og Hellig Hogen, om hvilke M. Claus Pedersson skriver Kongen til (den 21. Sept. 1521.) at hand hiemskikker til Hans Majest. med Mester Hartvich tvende Brevia Apostolica, lydende paa, at "endskiont bemeldte Helgene ikke ere canonizerede, maae Kongen dog lade gjøre Officia, og sige Messer om dennem, og helligholde deres Fester, og dertil lade tilrede, gjøre og udstaffere de Stæder og Altære, som deres Legomer og Reliquiæ skulde ligge, hviles og bevares udi, med Kongens Navn og Titel derhos skrevet eller udgravet, og hvad hans Naade vilde have digtet eller gjort, enten Vers eller andet ic." Saadanne herlige Brev og Forretninger havde Kong Christiern til Rom at lade forhandle, nu imedens hand her hiemme satte Paven Briller paa, negocierede med de Wittenbergiske Lærere, og vilde have anstillet en Religionens Forandring her i Riget.

§. 12.

Den anden Post, som ogsaa horer til, just ved selvsamme Tiid, at paaagtes, er at Kongen, da hand havde fra Wormbs bekommet de tvende Skrivelser, fra M. Martin Reynhardt og fra Hopffensteiner, og af denne sidste Brev fornummet, at Kænsyren vilde være i Braband 14. Dage efter Pinkedag, resolverede Hans Majest. straxen, at gjøre

• en

en Rejse til Nederlandene, for at besøge sin Svoger Kæyseren, og selv udi egen Person at udrette de Ting, som vare hannem høyligen magtpaaliggende. Deraf var en Deel hans gamle Penge-Fodringer betrefsende. Kæyseren sad endnu inde med den største Deel af Dronning Elisabeths anseelige Brudskat. Denne at kræve havde Kongen alt tilforne ikke forsømt; og herom var det fornemmeligen at Hans Majests. Gesandt Anthonius von Mex var udskiftet i forleden Aar til Kæyseren, som paa den Tid var udi Spanien. Kongen havde ventet, at Anthonius skulde have kommet udi Kæyserens Følge til Wormbs, og derfor havde Hans Majest. skrevet til Hertugerne af Brunsvig, Erich og Henrich den Yngere, at de maatte være Anthonio til Hielp i sin Ansøgning, saasom de da kunde bekomme deres Deel af bemeldte Penge, som Kongen var dennem skyldig og blev krævet for. Af saadan Aarsag, saa og for adskillig anden Billighed og Tieneste, som Kong Christiern havde at anmode Kæyseren om, deels imod sin Hr. Farbroder, Hertugen af Holsteen, (hvorom Hvittfeld kand læses;) deels imod de Svenske, til at forbyde Lybækkerne og de andre Søe-Stæder at giøre de Oprørske udaf dennem Tilførsel, men meget mere at assistere Kongens Folk i Stokholm, lavede Hans Majest. sig selv til denne Rejse. Hand drog til Lands herfra, med et prægtigt Antal af Adel til Hest, efter de Tidens Viis, og det saa snart Pinkefest var forbi, som i bemeldte Aar indfaldt den 19. Maji. Denne Rejse og Kongens Besøgelse hos Kæyseren gav stor Opsigt i Europa paa de Tider. Mester Claus Pederson skrev derom, fra Rom den 20. Julii, at "hver Mand forundrede sig i Italien, at Kongen var kommen did til Kæyseren, og med saa meget Folk; Der sagdes at Hans Naade havde meere end 16000. Mand med sig; og de der aldrig vidste at sige af Hans Naade, de havde nu alle deres Munde fulde af Hans Naades Mægtighed: og uden Tvivl skulde det rygtes heden udi Tyrkiet inden faae Dage." Iblant udenlandste Skribentere, som derom mælde, er endogsaa Petrus Martyr Anglerius, den fornemme Prælat i Spanien og Kæyserens Raad i det Indianiske Conleil. Hand udi sine Latinke Breve (*epist. 724.*) taler derom saaledes: "Venit ad Cæsarem (*in Flandriam*) Rex Daciarum & Gottorum Orcadumque insularum, quem vulgus dicit Dinamarcam, properato cursu, cum intellexerit, Regem Gallum esse Cæsari sororio suo inimicum. Suas offert ad unguem vires. Ducem exercitus Cæsarei

"se futurum offert, comitatuosque Suam Majestatem, quocunque
 "ierit, equites traduxit non multos, peditum offert numerum quin-
 "quaginta millium. Virum ajunt esse procerum & decorum, vultu-
 "que miti & unà martiali, animo, sub benignitatis velamine, ingenti,
 "præ se ferre Regis egregii auctoritatem scribunt, &c." Dette Brev
 er skrevet til Valladolid i Spanien 1521. og (som det i Trykken læses,)
 xviii. Calendas Junii. Hvilket er visselig en Trykke-Feil, og skal være
 xviii. Cal. Julii, nemlig midt i Junio: thi før kunde denne Tidende ikke
 være kommen til Spanien. Jeg mener den Tidende om Kongens An-
 komst. Thi det øvrige, om Tilbuddet af de 50000. Mand imod Fran-
 kerige, og ligeledes om de 16000. Mand i Kongens Følge, som Claus
 Pedersøn skriver at der snakkedes om til Rom, er af saadant Slags,
 hvorudaf vi ofte endnu om Dage fornøye os med at læse adskilligt fra
 fremmede Stæder, og de Fremmede ligeledes fra os, i ugentlige Aviser.

§. 13.

Imedens Kongen var nu paa denne Rejse, og opholdte sig, nu i
 Gent, Bryssel og Brygge hos Kæyseren, nu til Amsterdam, veed jeg
 ikke, hvormegent der blev tænkt paa Dr. Luther og Carlstad, eller hvad
 som Religionen tilhørde. Saavidt er dog bekiendt, at Hans Maj.
 værende til Brygge, beviiste stor Være og Naade til Erasmo Roterodamo,
 og havde hannem ofte til Tafel med sig; hvor der, iblant an-
 det, foresaldt alvorlige Samtaler om Religionen, og Kirkens høynø-
 nødne Reformation. Til en Prøve læser mand dette i een af Erasmi
 Episteler (*lib. 14. ep. 7.*) "Invictus Danorum Rex Christiernus mihi
 "simile quiddam dicenti respondit, ludens opinor, levibus pharmacis
 "(*ad tollendos Ecclesiæ morbos,*) nihil agi, sed illud esse remediorum effi-
 "cacium, ut primum corpus omne concutiant." Og i en anden (*lib. 23.*
ep. 6.) "Nunc quoties foris prandebam, aut cœnabam, apud optima-
 "tes, atque etiam apud Danorum Regem, qui me vel quotidianum
 "convivatorem optabat." Men hvad der ellers er vist, og rigtig
 passeret, er, at imidlertid Hans Majest. var borte, haver Doctor An-
 dreas Carlstad, i Følge af Kongens Vocation, indfundet sig her i Ri-
 sbenhavn, enten ved May-Maaneds Udgang, eller i Junio, og, efter
 at have været her en Uges Tiid, eller maaskee fiorten Dage i høieste, er
 draget herfra tilbage, saa at han var hiemme igien til Wittenberg inden
 St.

St. Hans Dag. Dette er en Anecdote i denne besynderlige Mand's Historie, og een ikke mindre i vores Danske Kirke-Historie, som jeg endnu ikke veed om endnu nogenstæds er paa agtet, eller ved Trykken bekiendtgiort. Udi den Mængde af fremmede Skribentere, saavel de, som udi egne Tractater have beskrevet Mandens Levnet og Forretninger, som og de, der udi andre Verker, hørende til Kirke-og Reformation's- eller lærde Mænds Historier, eller til alle slags Theologiske Materier, være sig hvad de hede, have enten vidtloftigen eller kort handlet om hannem, har jeg ikke kundet træffe nogen eneste, der have vidst noget om hans Danske Rejse. Mand kand slutte deraf, det som og Sandhed er, at Rejsen og hans Forblivende her i Staden haver været kort, og at hand ikke længe er bleven savnet fra sit Huus og Hiem. En Deel Skribentere kand mand ikke negte jo at have været heel flittige, i at oppasse alle hans Gierninger og Jdrætte, hans Udgange og Indgange, ja forfuldt hannem fra Land til Land, fra Stæd til Stæd. Men her er hand alligevel sluppen fra dem, kommen dem af Siime, og haver ligesom staalet sig herind og tilbage igien; saa at ingen har merket det eller bleven det vaer, førend hand sad igien i Wittenberg, og gav sine smaae Tractater ud, snart een, to eller tre hver Maaned, saasom hand pleyede. Jeg haaber derfor, at denne liden Forbedring, som jeg nu frembærer, til denne navnkundige Mand's Historie, ikke skal worde ubehagelig, men saavel udaf Tydske, som af Danske, vel optages.

§. 14.

Til hans Ankomst i Kiøbenhavn at bevise, forstaaer sig vel selv at her behøves noget mere, end det forhen oplæste Martin Reynhardts Brev, hvorudi staaer allene, at hand tog imod Tilbudet og Kaldet, samt mod Leyde-brevet til at rejse hid med. Saa bliver da det forste og beste Bidne, om hvis nu er sagt, den forhen ofte-benævnte ærlige Joannes Svaningius. som havde belevet og været Bidne til dette og mere mærkeligt her i Staden, imedens hand gif i Kiøbenhavns Skole, og var udi bemeldte Aar 1521. atten Aar gammel. Vel burde den gode Mand at have indført dette om Carolstadio paa sin rette Plads i Konning Christiern den Andens Historie. Men hand havde da alt tilforne fortalt det paa et andet, endskient mindre beqvemt Sted,

nemlig in Historia Regis Christierni I. hvilken ikke er bleven trykt, og hvoraf findes en Copie udi det Kongelige Bibliothek. Derudi haver hand taget Leylighed af det Kongelige Universitets Stiftelse ved den Høypriselige Herre Kong Christiern I., til at tale, dog ey vidtløstigen, om een og anden af de første Lærere i Universitetet. Strax derpaa fortæller hand, hvorledes Kong Christiern II. kort Tiid, førend hand forlod Riget, havde skicket Mester Christen Forkildson Morsing, eller Morsianus, (den Tiid var hand endnu ikke Doctor,) ud til Tydskland, til at forskaffe og hente tvende Professorer herind, nemlig en Theologum, og en i det Grækkiske Sprog, og at saadant blev foranstaltet med Bisperne her i Riget deres Samtykke. Biskopperne havde vildet, at M. Christen skulde draget enten til Löwen eller til Cölne, og derfra hentet den Theologum. Men hand, (siger Svaningius,) reyste i den Sted til Wittenberg, og efter Raadføring med Professorerne sammesteds, forde herind med sig Doct. Carlstad, og tillige med hannem een ved Navn M. Matthias Gabler, som var en kyndig Mand i det Grækkiske. Da nu Dr. Carlstad her var ankommen, hendtes det strax i Begyndelsen, at hand her i Staden blev indbuddet til et Giæstebud, i et Selskab af fornemme Folk. Der, hvad heller hand af Vinen blev for meget rundtalende, (som er Svaningii Mening,) eller og for Alvore og med Forsæt, fremsatte hand sine nye-fattede Forklaringer over Allterens Sacramente. Hand gjorde dette og med saadan Hefstighed, at en Deel af Giæsterne forargede sig heel meget derover. Dagen derpaa kom Rytet om denne Dispute ud til flere. Hermed havde hand nu fordervet alting; saa at mand var betænkt paa, uden videre Ophold, at blive hannem qvit igien. Mand fandt paa nogle Marsager at give fore, af lagde ham med en Foræring og en ærlig Kense-Penge, og takkede ham for den Beredvillighed hand havde ladet see, i at vilde tilbyde dette Land sin Tieneste: Lod ham saa reyse i Glds Navn hjem igien til Wittenberg. Hvor hand siden udspreddede sin vrange Lærdom, indtil at Dr. Luther kom, fra Rigsdagen til Wormbs, tilbage til Wittenberg, og igiendrev ham af Glds Ord. Saadan er Svaningii Fortællning, den jeg nu med hans egne Latinske Ord vil igientage; helst den indeholder endnu noget mere, som jeg her har ladet ude, efterdi det ey hører til Historien:

“Præterea etiam paulo ante fugam Christierni II. *Doctor* Christiernus Torchilli Morfianus, a Rege Christierno II. missus est in Germaniam, pro Theologo & Græcarum literarum Professore adducendis, idque Episcoporum regni consensu. Verum Episcopi voluerunt, dictum Doctorem Christiernum, Theologum ex Lovanio vel Colonia petere. Ipse vero Witebergam adiit, & consilio Theologorum Witebergenfium Doctorem Carlostadium huc adduxit; simul & M. Matthiam Gabelerum, Græcarum litterarum peritum. Erat autem Carlostadius sectæ Sacramentariorum non modo auctor primus, sed ejusdem fidelissimus propugnator. Qui si hæssisset paululum in schola, haud dubie non solum eam, sed & universum regnum erronea hac sua opinione infecisset. Verum singulari Dei beneficio factum est, & hominum piorum precibus, quod in adventu suo invitatus sit ad convivium ab honestis hominibus Hafniæ: in quo postquam largius bibendo frontem exporrexisset, movere novas de Cæna Domini quæstiones cœpit. Quas cum mordicus tueretur, quosdam inter convivas sic offendit, ut quæ privatim in convivio disputata erant, postero die in publicum prolata ad aures piorum hominum pervenerint. Quibus divulgatis, inventæ sunt rationes, quibus honeste dimitteretur. Dato igitur viatico, actisque gratis, quod ultro operam suam regno obtulisset, magno regni commodo dimissus, Witebergam rediit. Vbi hoc dogma suum renovavit; quoad D. Martinus Lutherus, a Wormatiensi Conventu Witebergam reversus, manifestis institutionis Christi verbis eum refutavit. Qui convictus atque schola ejectus, Kemberg oppidulum haud procul a Witeberga sese contulit. Post inde in alia Germaniæ loca secedens, dogmati huic suo ad extremam usque spiritus exhalationem inhæsit. Deus Opt. Maximus pro Divina sua clementia servet in posterum hanc novam Academiam ab omnibus erroneis & fanaticis opinionibus, & luceat in cordibus Doctorum per Spiritum suum, ut verbum potentiæ ejus pie amplectantur, & captivantes suam propriam conscientiam ac rationem, pure id ipsum sequantur! Amen.;

§. 14.

Her falder da at spørge, om denne Svaningii Fortællning er i alle Maader rigtig og troværdig? Jeg svarer, at om Hoved-Sagen er slet intet at

at tvivle, nemlig at Dr. Carlstad kom her, og var her ikkun saare fort i Kiøbenhavn, maaskee en Uges Tid eller lidt mere. Om Matthias Gabler, nemlig at denne og var her paa samme Tid, har det sin Rigtighed, og er en gandske oplust Sag, som herefter skal vises. Det øvrige i Narrationen tager jeg mig ikke paa at være Borgen for og forsvare. Jeg kiender Joannem Svaningium meget for vel dertil. Og naar jeg endskjønt er forsskret om hans Hiertes Oprigtighed, at hand intet Factum eller Hoved-Gierning har med Gliid opdigtet, saa forbeholder jeg mig alle Tider hans Circumstanker at undersøge og paadømme, og vil ikke raade nogen, at sette Troe til enten Mars-Tal, eller Navne, eller Marsager som hand foregiver til Ting, og deslige Bi-Omstændigheder, førend de have examineret dem tilgavns. Thi udi sligt forlod hand sig formeget, nu paa sin egen Hukommelse, nu paa andres; og slumpede saa til at skrive, undertiden hvad ret var, undertiden ikke. For Ex. Udi hans Historia Christ. II. nævner hand nogle gange Pave Julium, hvor det skal hede Leo X. andensteds i steden for den sidstbenævnte setter hand Clemens VII. Hand skriver, at den unge Hertug Hans, Kongens Søn, døde da hand var ferten Aar, Anno 1532. da hand dog tilforn haver sagt paa tvende adskillige Steder, at samme Prins blev fød 1518. (som ogsaa er ret; Thi Hvitsfeld, som anfører hans Fødsel til 1519. har Uret.) Om Biskov Jens Andersen af Odense siger hand, at Greve Christopher af Oldenborg befriede ham af det Borringholmske Fængsel, og at Kong Christian III. gav hannem Stiftet igien. Begge Deele er aabenbare falskt og urigtigt, og mig undres over, hvor Manden kunde fare saa groveligen vild i denne Bispes Historie, om hvilken hand havde saa ofte hørt fortælle af sin egen Morbroder, Mester Hans Hanson, der tiende samme Bisp i mange Aar. Mester Aage, som blev udvalt til Erke-Bisp i Lund, næst efter Birgerum, men blev ikke Stiftet raadig, førend efter tre andre, regner Svaningius til de Bilder, da hand var en Sparre; Men hans Søster-Søn, og sidste Erke-Bisp, varen Bilde. Dronning Margretes Feld-Overste, som Aar 1388. overvandt og fangede Kong Albret i Sverrige, kalder hand Magnus Munk, da hans Navn var Iver Lykke. Udaf saadanne og flere Prover i denne ene Konges Historie, foruden et større Tal i de forrige Kongers, (hvoraf jeg nogle hist og her haver bemærket i mine Anmerkninger til Jo. Meurii Hist. Dan.)

fiendes denne Mands maadelige Flid og Altsomhed, i hvor frie hand ellers bør holdes for nogen forsætlig Usandfærdighed. Skal jeg nu sige min Tanke om den oplæste hans Fortæling angaaende Dr. Carlstad, da kommer Begyndelsen deraf mig noget sær, ja meget urigtig for; Thi jeg kand ikke vel rime, eller gjøre den overeensstemmende med M. Martin Reynhards Brev til Kongen, som visseligen er et u-omstødeligt Beviis, og et Hoved-Document. Thi naar Reynhardt blev sendt efter Carlstad, hvad skulde da Morstanus skickes efter? Er hand maaskee sendt derefter, til at værve den Professore[m] Græcum, Gabler, og haver da taget Dr. Carlstad med i Følgestab, som tilforne af andre var engageret? Jeg troer det intet: Men er derimod fast i den Tanke, at det er en pur Bildfarelse af vores Confusions-Mager Svaningio, der haver her, ligesom andensteds, kiørt i Ring og berettet det ene om det andet. M. Christen Morstanus maa tilforne vist nok have været skicket af Kongen til Wittenberg, og været den som har hentet M. Martin Reynhard herhid i det forrige Aar. Deri har nu Svaningius taget feil, og confunderet Tiderne, helst da hannem var u-bevidst, at bemeldte Reynhard var den, der blev sendt til at værve Carlstad og Gabler. Dog jeg vil troe, at Gabler er ikke hidkommen med Carlstad, men i forrige Aar med Reynhardt. Saaledes bør det uden Tvivl hænge tilfammen. Thi og saa meget bør mand at tage an, og lade staae til Troende af Svaningii Narration, nemlig at Morstanus har været engang i disse Aaringer i Wittenberg og bragt en Theologum derfra herhid, samt og den Græcum Gabler; helst efterdi Svaningius gif i samme Tider i Vor Frue Skole, hvor Morstanus da var Rector.

Dernæst veed jeg ikke hvad jeg skal sige om den Dispute, som Dr. Carlstad fortælles at have havt her i Kiøbenhavn i det Giæstebud, vores Autor taler om. Ikke at jeg jo troer, at hand har været til Giæst, og man har over Borde disputeret om Religions-Sager, hvor Manden er bleven hidsig, og talt noget skarpt imod de gamle Bildfarelser. Men haver og Materien været just om Alterens Sacramente? Eller, er dette Svaningii pure Giætning, efterdi det var Carlstad, som heri var interesseret, og som hand var vred paa? Ja jeg lader endog saa dette staae, og vil give Magt, at vore Folk have ikke endnu kundet taale, at deres Papisistiske Troe om Transubstantiationen blev af denne nye Lærere an-

feget og talet ilde om. Alleeneste, at Svaningius, i sin Fortælning herom, haver vildet tage Partie, og declameret med saadan gudelig Zver om den Fare, som Universitetet og Riget havde forestaaet, hvis denne Mand var bleven lidt længere herinde, er hvad mig støder, og derudi viser hand sig en vel ivrig Theologum, men en slet Historicum. Jeg siger, at han viser sin alt for maadelige Kundskab i Reformationens-Historien. Thi det er jo en bekjendt Sag, at paa den Tid da Carlstad fandt have været her i Kiøbenhavn, havde hand endnu ikke nogen adskilte Meninger fra Doct. Luther i Christendommens Hoved-Artikler, i sær ikke udi den om Alterens Sacramente. Hvilket er noksom klart udaf hans egne Skrifter, i Særdeleshed af eet deriblant, som hand udgav nogle Maaneder sildiger i det samme Aar, nemlig den 1. Novembr. 1521. med denne Titel: Von Anbetung und Erer-erbietung der Zeychen des Newen Testaments. Derudi forklarer han sin Bekjændelse og Lærdom om bemeldte Hønyværdige Sacrament udførligen, og er tilfulde, ja vel saa stærk Lutheraner i samme Artikel, som nogentid Luther selv. Hans Affald fra samme Bekjændelse skeede ikke førend i det Aar 1524. som var tre Aar efter hand havde været hos os. Maaskee, var hand bleven i Danmark, var det ingen Tid kommet ham i Sinde; saasom mand veed, at det skeede ved Umgængelse med de Zwinglianer i Switserland, udi hans Landflygtighed. Hvad som og Dr. Luther og hannem var imellem, og som hin, ved sin Tilbagekomst fra Wormbs og Wartenborg, antastede og refuterede ham udi, vare jo gandske andre Ting, og Sacramentet uvedkommende. Mand haver altsaa her igien en nye Prøve paa Svaningii Urigtighed, om ikke i Hoved-Sagen om Dr. Carlstads Hidkomst og Bortreise, dog i Omstændigheder.

§. 15.

Til Hoved-Sagens Bekræftning haver mand ellers en trykt Piece, af den i Svaningii Fortælning benævnte Matthia Gabler selv: som er et Latinsk Vers paa fire Blade, in 4to, trykt her i Kiøbenhavn ved Balthasar Blumme, Anno 1521. mense Junio. Dets Titel er: "In laudem Illustrissimi Invictissimique Christierni Danorum Regis, Matthiæ Gableri Stutgardiani extemporanea Epistola." Og samme Epistola er tilskreven "Incomparabili Viro Christierno, ab epistolis Danorum
"Regis

„Regis illustrissimi invictissimique.” Derudi læses og dette, iblant andet, til Kongens Berømmelse:

„Cœlestis Sophiæ vindex fulcire ruinam
 „Aggreditur, doctos vult quoque habere viros.
 „Magna Carolstadio promisit præmia docto,
 „Adventum cujus Curia tota vocat.”

En Criticus kunde maaskee vilde indvende, at dette Vers fastsætter ikke hans virkelige Ankomst, men siger ikkun at hand var i Bente, eller blev hid-forlangt. Jeg er derimod forsikret, at Poeten har sat dette *vocat* af pure Forlegenhed, enten i stæden for præterit. *vocavit*, eller for, *Adventu gaudet*, vel *gestit*. Og vil mand endelig staae haardt derpaa, bliver den naturligeste Forklaring, at Gabler var først hidkommen, og Carlstad endnu i Bente, hvis Nærværelse Hoffet hver Dag længtes efter.

§. 16.

At hand og virkeligen har indfundet sig, derpaa haver mand endnu eet Bidnesbyrd, som beviser, at den Tiid hand reyste bort igien fra Kiøbenhavn, haver Folk her i Staden, som havde hiemme og deres Forældre eller Benner i Saren, betient sig af denne Leylighed, til at sende Breve og Bud hiem med hannem. Her er endnu forhaanden, (iblant de mange, saavel slette og unyttige som gode Papirer, fra bemeldte Tider,) en Supplik til Kongen, skreven paa Dansk af en Tydsk Cancellist, som havde sin Fader i Saren boende. Den er dateret i Kiøbenhavn Aar 1522. men Dagen ikke nævnt. Supplicanten, der kalder sig Johan Wefring, Tydsk Skriver, (og som mand ellers andensteds har funden at have været brugt i Forretninger,) klager over sin Løns Forholdelse, og beder Kongen om Forstrækning af nogle Penge til sine Creditorer. Ibland andet bruger hand disse Ord: Og haver jeg skrevet hiem til min Fader, om Penge, med Doctore Carolstadio.

§. 17.

Endeligen, at Dr. Carlstad var her ikkun i saare kort Tiid, og foer strax sin Vey herfra tilbage, ligesom og Svaningius beretter, dertil ta-

ger mand et klart Argument af Mandens egne udgivne Skrifter i det benævnte Aar 1521. Udaf disse smaae Piecer haver Autor til den Halliske Tydske Anmærkning, (som er den 8de i den tredie Deel,) opregnet med stor Flid elleve Stykker. (Thi de trende, som følge efter paa den 243. Side, ere, ved Bogtrykkerens eller Autoris Feyl, ikke satte til det rette Aar, men høre, som jeg rigtigten fandt gotgiøre, til Annum 1522.) Jeg eyer dennem alle selv, undtagen tvende Latiniske af Aar 1521. som nævnes i bemeldte Fortegnelse, pag. 241. og ere: *Articuli super celebratione Missarum &c.* og *Loci tres Wittenbergæ in arena tractati &c.* De andre 9. haver jeg tilsammen, saavel som og de trende pag. 243. opregnede, hvilke den Halliske Observator har satt under et uret Aar. Hermann von der Hardt haver en heller vidst af flere Carolstadianis Anni 1521. end de samme, udi sine trende Tomis Autographorum Lutheri & Coætaneorum. Naar man nu vil gaae disse Pieces igiennem, finder man snart intet Rum til Mandens Reyse herind og tilbage, uden i Maji og Junii Maaneder. Gablers Bers er og trykt her mense Junio. Men at Carlstad var hjemme igjen til Wittenberg S. Hans Dag, lærer mand af eet hans Skrift, der har denne Titel: *Von Gelübden Unterrichtung Andres Bo: von Carolstadt Doctor: Auslegung des XXX. Capitel Numeri, welches von Gelübden redet.* Thi derudi er Tilskriften, til Cunrad Gutman, dateret Wittenbergk am Tage Johannis Baptista 1521. Siden følger dette: *Super Cælibatu, Monachatu & Viduitate &c.* dateret Wittenberg, die Petri & Pauli, som er den 29. Junii. Og derpaa: *Bericht dyesser Red, das Reich Gottes leydet Gewalt 2c. Wittenberg, Montags nach Jacobi, d. e. den 25. Julii. o. s. f.*

§. 18.

Carlstads Bortreyse herfra er da skeet imedens Kongen var borte, lige saavel som hans Ankomst, som jeg tilforne har meldet. Thi Kongen kom ikke hjem af sin Nederlandske Reyse, førend om Høsten, sidst i Augusto, eller i Septembri. Hvorledes det da er bleven optaget, hvad som i Hans Majestæts Graværelse var foregaaet, og at mand saa hovedfulds havde skilt sig af med Manden, findes vel ingensteds omtalt, enten af Svaningio, eller i noget mig forekommet Document. Jeg mener alligevel, at Sagen er ikke vanskelig at giætte: Og er jeg gandske

gandske i den Tanke, at det er skeet altsammen med overlagt Raad og Forsæt, og efter Kongens udtryffelige efterladte, eller og undervens skrevne og hiemsendte Befalning, endskiont samme Ordre maae have været hemmelig og ikkun til faae visse givne, der skulde drive dette Spil. Thi hvorledes skulde vel ellers nogen torde bovet sligt, at jage en saadan Mand bort, og paa egen Haand give hannem Afsskeed, Foræring og Rejse-Penge, som Kongen med stor Ultraae, Flid og Bekostning havde kaldet herind? Og mon ikke Kong Christiern var den Herre, der vidste at ressentere langt ringere Ting paa det allerhøjest og strængeste? Men her er det alligevel gaaet saa stille af, ligesom aldrig det ringeste var passeret. Saa fornemmer mand ey heller siden det mindste, enten til den Grækiske Professor Matthias Gabler, eller til vores Mester Martin Reynhardt. Hvis denne sidste skulde være følget herhid tilbage med Secretereren Stephan Hopfenstein, da kand dog dette ey heller være skeet, førend at Kongen var bortreyst; Thi her findes endnu et Recreditif, som Churfyrsten af Brandenburg har givet til bemeldte Hopfenstein, og er dateret til Wormbs am Sonnabend in der Pfingst-
 Wochen. Dog holder jeg end nofsom troligt, at Hopfenstein har imidlertid faaet Befalning af Kongen, om at takke M. Martin Reynhardt af, og paa en god Maade der udi Tydskland at stille sig af med hannem, førend hand selv drog her hjem. Siden fornemmer mand aldrig noget til M. Martin, førend om et par Aar derefter, da hand vogner op og er Præst i Jena. Kort sagt, Gabler og hand, maae virkeligen have sagt Danmark Farvel med alle den samme Sommer som Carlstad, og her haver mand ey heller været forlegen, i at finde paa et slags Aarsage til enhver af dem, for at blive af med dette Reformations Selskab tilfammen. Altsammen useilbarligen udi Følge af en hemmelig Befalning udaf Kong Christiern selv, at sligt maatte skee imedens hand var fraværende, og ligesom Hans Majestæt uvidendes. Saa-
 dant kommer og overeens med denne Herres bekiendte Ustadighed. Hvad hand saldt paa, endogsaa med stor Iver, og resolverede paa een Tid, forandrede hand en anden Tid, og gjorde der tvært imod. Hand havde paa nye foretaget saa mange Ting at lade negociere hos Paven; Og udi den Svenske Sag, angaaende de aflivede Bisper, saae hand nu at der vilde yttre sig en hoben Vanskeligheder, efter som Paven negtede bestandigen at confirmere Stifterne, Skare og Stren-
 genes,

genes, til dem, som Kongen dertil havde nævnt. In Summa, havde hand tilforne tænkt at vilde bravere det Romerske Hof, og tvinge det efter sin Villie, saa begyndte hand nu at blive bange og frygte sig. Hertil kom ogsaa, at det var allerede kommen hans Svoger Kæyseren for Dren, hvad som var handlet imellem Kongen og de Wittenbergiske Lærere, og at hand vilde have dennem herind i Danmarck, saafremt de skulde fordrives af Saren og det Romerske Rige. Mand finder og, at det Papistiske Partie anholdt hos Kæyseren, om Skrivelse og Formaning til Kongen, at hand ey skulde antage nogen af det Lutheriske Riætterier i hans Land til Beskyttelse. Saaledes haver Spalatinus vidst at berette til Doct. Luther, som fra Wartenborg skrev det igien til Melanchthon, Dominica Exaudi 1521. (det er, Søndagen imellem Christi Himmelfart og Pingedag) "Spalatinus scribit, siger Luther, Cæsarem impetitur, ut Regi Daciae scriberet, ne reliquias Lutheranae hæreseos recipiat." Jeg slutter, at saadan Skrivelse og Formaning havde Kongen alt for den Tiid fra Kæyseren bekommet; Thi Kæyser Carl var paa de Tider alt for ivrig, i at vilde have Riætteriet dempet, i hvad det skulde kostet. Hvad er da vel rimeliger, end at, naar Kongen fik derefter i Sinde, saa straxen at giøre en Rejse ud til sin Herr Svoger, og havde saadanne vigtige Begiæringer til hannem, som laae hannem høyligen Magt paa at vorde bønhørt udi, og faae dem udvirke, (hvorum tilforne er sagt, og videre af Hvitsfeld kand erfares,) at hand ey da skulde vilde have disse Anstøds-Stene af Beyen, nemlig de Lutheriske Lærere bort af Landet igien? Saa er og ingen Tvivl om, at jo Kæyseren, ved Kongens Nærværelse, haver læst hannem en Text paa samme Capitel, og taget Løfte og Forsikring af ham, at hand ikke skulde have mere med dette slags Folk at skaffe. Imidlertid haver dog Carlstad ikke ladet det blive derved, men ved samme Tider, som Kongen kunde tænkes at være hjemkommen, anmeldet sig hos Hans Majestæt, ja forsøgt, at komme herind igien. Derom havest et temmelig aabenbart Bidnesbyrd i en Memorial eller Supplik til Kongen, af en Cancellist, ved Navn Johannes Büttner von Bayreuth, skrevet i Foraaret 1522. Denne beretter, hvorledes hand af sin naadige Lands-Herre, Marggræf Casimiro af Brandenburg, regierenden Fürsten Fränckischer Nation, havde faaet Tilladelse at forsøge sig udi fremmitte Lande, var derpaa kommen herhid til Kiøbenhavn, og iblant andre havde

havde Doctor Andreas Bodenstein Carolstadt givet hannem Brev og Recommendation, med til Kongen, ladende hannem derhos forstaae, at hand selv (Carlstadt) vilde komme efter og være her om fire Uger. Derpaa var bemeldte Johannes Büttner reyst herhid i forgangen Host, blev saa antagen i Tieneste hos Mester Diderich Slaghek, og imidlertid anbefalet til Steffan Hopfenstein, for at lære Cancellie-Stylum. Men nu, da Steffan var udviget af Hans Majestæts Lande, og Mester Diderich straffet paa Livet, vidste hand ey til hvem hand skulde holde sig; Bad derfor om Pas og Reyse-Penge at komme hjem med til sit Fæderneland igien. Ordene, som betrefte det om Carlstadt sagt, ere disse: "Und hat Doctor Andreas Bodenstein Carolstadt gnandt mir "Fürderung und andere Brieff, (mit Unterrichtung Ine inn vier Wochen nach mir hieher zu erscheynen vorghehen,) geben; Derhalben "ich hieher zu Land komen, und bey Manster Dietrichen Dinst ange-nomen ic." Men ingenlunde findes at være skeet, ey heller er det engang troligt, at bemeldte Theologus er nogentid kommen herind igien. Kongen haver uden ald Tvivl ladet ham denne gang skrive af, og givet hannem at forstaae, at det var ikke beleyligt mere.

§. 19.

Saaledes endede sig Kong Christierns forehavte Religions-Reformation i Danmark, og saavidt gaaer dens Historie, som jeg nu hertil haver fortalt. Om nu høybemeldte Konge haver tænkt at opsætte Tingentilen bedre og beleyligere Tiid, lader jeg være u sagt: Da jeg ellers er forsikret, at hand haver kiændt dens Fornødenhed, samt og (omskiont mere af Verdslige, end Gudelige Aarsager,) ynkket og attraaet dens Fremgang saa meget som nogen; hvorom og, foruden andet, hans forhen omtalte Discours med Erasmo Roterodamo bærer Vidnesbyrd. Men hvorledes vilde vel hand kommet afftæd med sligt et Verk her udi sine Riger? Hand, som foruden Kæyseren og Paven, som hand paa eengang tillige vilde flattere, og bildte sig ind høylig at trænge til deres Venkskab, havde indviklet sig i saa store Vanskeligheder med Sverige, som nu udi samme Aar 1521. stod udi fuld Rebellion, og skaffede hannem gandske meget andet at tænke paa, end det hid indtil omtalte? Tilmed saa er jo bekændt, at her indkom endnu inden samme Aars Udgang

gang den Commissarius fra Paven, F. Joannes Franciscus de Potentia, for at forfare og examinere de Svenske Sager: Og om hvis Forretninger ingen af alle vore Skribentere haver sagt os noget, uden det lidet de med faae Ord har taget af Corn. Scepperi Skrift imod Lybekerne; og dernæst at samme Pavelige Commissarius var tilstæde her i Kiøbenhavn, den Dag Diderich Slagheck blev henrettet. For nu at give nogen mere Oplysning, om disse og flere Geistlige Ting, hørende til høybemeldte Konges Regering, og deriblant udi sær om Diderich Slagheck og Jo. de Potentia, vil jeg giøre denne min Afhandling noget længere, end jeg først havde tænkt; i Formodning, at den ey derfor skal worde desto ubehagelig for dennem, der holde af, at vide noget udførligt om vore Danske Sager, hvorsomhelst de endnu ikke tilfulde ere udi almindelige Skrifter forklarede.

§. 20.

Jeg vil begynde med Diderich Slagheck, men forbigaae alt hvad som hører til hans Herkomst, hans Ankomst i Danmark, hans Indtrædelse i Kongens Tieneste ved Moder Sigbrets Recommendation, saasom noget der noksom af Svaningio og Hvitfeld er bekiendt. At denne Mand har jo været trædsk og forslagen, og duelig til adskillige Forretninger, er slet ikke at tvivle om. Ja at hand har vidst mere, end sin Chirurgie, og været studeret, tvivler jeg ey heller om. Hans Mester-Titel var og ikke af hans forrige Barberer-Profession, men virkeligen en Gradus in Jure Canonico eller Artibus Liberalibus, som jeg giætter at hand har bekommet af Angelo Arcemboldo, eftersom jeg og haver seet, og kand fremvise deslige andre Bullas af bemeldte Pavelige Legat, meddeelte til baade Tydske og Danske. Saa blev og Slagheck brugt udaf Kongen i Commissioner og vigtige Forretninger udenlands, saasom An. 1519. i Nederlandene, hvor hand negocierede Penge til det Svenske Krigs Tog, og antog en heel Deel Krigs-Folk: Og Jørgen Skodborg, som paa samme Tiid var Kongens Gesandt i Bryffel, giver ham det Bidnesbyrd i et Brev til Kongen, at hand havde forrettet sine Erinder heel vel. Men ved dette vil jeg nu ikke opholde mig, saavelsom ey heller ved hvad Deel hand havde i det Stokholmske Blodbad, hvorom baade tilforne er sagt, og skal endnu mere ved Lejlighed erindres siden. Jeg vil kun tale om, hvorledes hand i dette Aar 1521. er kommen hjem fra

Sver-

Sverrige, og har derpaa tiltrædet Lunde Erke-Biskopdomme, og siden hvorfore den gruelige Straf er ham overgaaen. Man veed, at Rebellionen i Sverrige tiltog i bemeldte Aar jo længere jo mere, og at Gustaff Erikssons Partie imod Kongen blev immer stærkere. Saa er og bekendt, at Mester Diderich Slaghek var den ypperste Mand, som Kongen havde der i Riget betroet Regimentet, og forordnet ham saasom en Statholder i sin Fraværelse. Men dette Regimente og Statholderskab blev hand nu Dag fra Dag mere keed af, og ynskede sig tilbage til Danmark. Saa havde hand og havt den Lykke, at erholde noget som var Umagen værdt at længes efter, og at komme her hjem for at tage det i Besiddelse, nemlig det anseeligste Erke-Stift i hele Norden, og den største Bærdighed, som nogen Particulier kunde opstige til, næst Kongen. Thi allerede i dette Foraar var det skeet, at Sigbret havde formaaet Kongen til, at nævne hannem til Erke-Biskop i Lund; og derpaa havde ey allene Mester Claus Pedersson, Kongens Orator hos Paven, faaet Befalning at anholde om Pavens Confirmation og Pallio, men Mester Diderich havde endogsaa skicket sin egen Broder Johannes Slaghek til Rom, selv samme Grunde at besørge, som forhen er sagt. Imidlertid maatte hand, imedens denne Negociation varede, holde det ud i Sverrige, hvor alting faldt ham jo længere, jo fortrædeliger. Biskop Jens Undersson af Odensee og han kunde og aldrig komme til Nette med hinanden, eller stemmes sammen. Og samme Biskop Jens var den, som havde meest udi Raadet at sige, næst Mester Diderich, udi hvilket Raad desforuden vare Erke-Bisp Gustaff Trolle af Upsal, Cancelleren Gotschalck Eriksson, Henrich Slaghek, en anden af Diderichs Brodre og Statholder paa Stokholms Slot, Gorris Holst og Michel Blick, Krigs-Overster, saavel som flere. Som det nu stedse gik ilde til, i hvor som noget i Provinzjerne foretoges imod det oprørske Partie, kom baade fra Kongens Folk, Danske og Tydske, saa og fra de Svenske Hans Majests Tilhængere, den ene Klage over den anden ned til Danmark. De meeste og sandfærdigste Klager vare over Mester Diderich. Og hand som merkede, sig at være forhadt af alle, og at hans umaadelige Streng-
 hed havde ingen Nytte skaffet, men fordærvet alting, havde nu gierne været derfra; hvis ikke Kongens hastige Rejse til Flandern havde forhindret, at hand ey kunde faae saa hastigen slig Tilladelse hos Hans Majest. udvirket. Biskop Jens merkede og dette hans Forsæt, og satte sig

derimod, sit og de andre Raad paa sin Side, saa at de beviiste hannem over, at han maatte endeligen blive tilstæde, indtil at Kongen kom selv med en nye Armee dennem og sit Rige til Hielp. Thi efter som alle Ordres og Foranstaltninger vare hidindtil skeedte ved ham, efter Kongens Gotfindende, og alle Skatter samt andre Indtægter, saavelsom Penges Betalning og Assignationer hannem allene tilfortroede, saa kunde de andre ikke være derfor ansvarige, men det tilkom hannem at gjøre Rede derfor, naar Hans Maj. selv kom og vilde have sigt forklaret. Med disse Argumenter bragte de ham ogsaa til, at skrive igien herved, og forlange at hand maatte saa længe blive deroppe. Men paa det hand ikke skulde under Haanden practisere sig nogen anden Ordre til, da skrev Biskop Jens med samme Bud til Raadet i Kiøbenhavn, som var her i Regeringen i Kongens Fraværelse; hvorudi ydermere paastodes, at Mester Diderich maatte jo endelig forblive i Sverrige, indtil at Kongen kom der selv. Saasom intet af dette forekommer udi vore Historier, vil jeg anføre nogle Artikler af dette Biskop Jenses Skrift. Hand siger: "Item, er det aldeles raadeligt, at Mester Diderich bliver her tilstæde i Stockholm, saa længe dette Oplob er affstillet, og at hand bliver her saa længe, at vor kiæreste Raadige Herre kommer her selv tilstæde, at hver Mand maae da fange at see, at Mester Diderichs Handel er ikke ganget efter vor kiæreste Raadige Herres Befalning. Og om ikke saa skeer, og at Mester Diderich kommer af Landet, da skulle alle Mester Diderichs Gierninger tænkes vor kiæreste Raadige Herre til; og det skulde Hans Naade ikke vilde for saa meget Guld, som Mester Diderich veyer til; thi Sverriges Rige er bedre end saa meget Guld." "Item, er det uraadeligt, at Kongelig Majestet retter sig nogen Tiid efter Mester Diderichs Handel, være sig enten Raad eller Skrivelse; thi der skal aldrig følge andet efter, end Skade og Ubestand." "Item, Mester Diderich er udraabt over alle Landene for en aabenbarlig Misdædere, for de mangfoldige aabenbarlige uchristelige Gierninger, hand haver gjort imod ald Christendom." "Item, siger hand aabenbarligen, at hand veyer ikke mere, at tage en Biskop fra Halsen, end en Hund." "Item, for saadanne uchristelige Gierninger hand haver gjort, skiotter hand aldrig enten Kirker eller Kloster, eller vil nogentiid bekiende Guld; derfor siger nu hver Mand, at dette Oplob og Orlog er en ret Hevn af Guld; og er Almuen deraf dristig,

"naar

“naar dennem saa prædiktes fore. Derfor er det endelig raadeligt, at Mester Diderich bliver her selv tilstæde, som han og selv begiærer.” Siden, efter en Hoben flere Artikler, betreffende Tilstanden deroppe, og hvad som behøves af Vaaben og megen anden Forraad, til Stockholm og flere Fæstninger ic. slutter hand med dette: “Item, naar en chrismet Konning fanger merkelig Skade, for hand troer de hand skulde ikke troe, og mistroer dem som hand skulde troe, da er det en Straf af Glds lønlige Domme for nogen aabenbarlige Gierninger. Da skal Konningen agte Davids Ord: Cor Regis in manu Dei est, og gjøre Gld. Lofigien, som David gjorde.

Ita est. Io. An: Episcopus Ottonien: manu propria.

§. 21.

Saaledes liudde Mester Diderichs Skudsmaal og Eloge fra Biskop Jens Undersson, hvori det værste var at derudi sagdes ikke noget eeneste usandt Ord. Thi det selvsamme bevidnes af alle andre, som levede udi og efter de Tider, baade Svenske og Danske, nemlig at denne Kong Christierns store Gunstling og Handtlanger var en aabenbare Glds Bepottere og uchristelig Mand, ja en Atheist, Glds og Kirkens Fiende. Og ham var det dog, som Kongen, og hans Raadgiverste Sigbret Willems, gjorde til et Kirkens Hoved her i Rigerne, og ophøvede til Erke-Biskopdommet i Lund. Hvorledes dette kunde rime sig med de rette Reformations Tanker, med en Christelig Omsorg for Kirken, med Retfærdighed og en redelig Intention for Gld, til hans Ords og Evangelii Forfremmelse, indstilles til enhver fornuftig at domme om. Alt hvad der kand siges til Kongens Undskyldning, veed jeg ikke paa anden Maade at udfinde, end at forestille sig den Verdslige Interesse, som Kongen søgte, i at faae en Erke-Biskop til Lunde-Stigt, der vilde være Hans Majest. aldeles til Billie, og afstaae det saa længe omtvistede Borringholms Land til Cronen. Sligt var forsøgt med de forrige Erke-Bisper, men forgiæves. Den Eed, som disse ved deres Indtrædelse maatte aflægge til Capitelet og Cannikerne i Lund, om at holde alle Kirkens og Stiftets Herligheder ubeskaarne, var saa udtryffeligg og saa streng, at ingen kunde bevæges til at rygge den. Mester Jørgen Skodborg selv, som Kongen havde stædse fundet den største Endighed og Tro-

Kab hos, og forsikret sig om det samme af hannem, da hand i Aaret 1520. indtrængde ham i Stiftet imod Lage Sparres Val, gjorde siden ligesom de andre: Næmlig, saa snart hand havde svoret i Capitelet, vilde hand intet mere høre om Borringholms Afstaaelse. Altsaa maatte Kongen have en Mand dertil, som intet skjøttede om nogen Eed, en ugudelig Krop, som det var ligemeget hvad der blev svoret og lovet, og hvad Meen-Eed der gjordes i eller uden Kirken. Og hertil var ingen beqvæmmere, end Dirik Slaghek. Om nu Biskop Jens Underfføns Memorial, hvoraf vi haver hørt Mandens Beskrivelse og de Beskyldninger imod hans Regiment i Sverrige, er kommen Kongen for Dyne og er bleven Hans Majest. tilsendt til Flandern, veed jeg ikke at sige noget om. Alleneste hvad jeg veed, er dette, at da Kongen allerede i Julii-Maaned var bleven underrettet fra sine Folk udi Rom, at Mester Diderichs Confirmation til Lunde-Stift var udaf Paven samtykt og accorderet, skrev Hans Majest. strax derpaa med Posten fra Brygge i Flanderen til Rom til Mester Claus Pederffson, at mand skulde holde inde dermed, og ey lade den expedere: Og hvis det skulde alt være kommet saa vidt, at Pavens Bulla eller Brev var færdig, skulde mand med mueligste Flid ansøge om, at faae Diderich Slagheks Navn ud deraf, og Steden at staae aaben, til saadan Person som Kongen vilde i hans Sted have igien til Stiftet. Herom vidne klarlige baade Mester Claus ses Breve, saa og Factorens i Rom Antonii Fuggers, som ere endnu tilstæde. Denne sidste besværgede sig ikke lidet derover udi et Brev fra Rom, af 3. Septembr. til sin Fætter Jacob Fugger, og til Poppe Deco den bekiendte Banqverer i Amsterdam. Hand skriver, at Expeditionen paa Lunde-Stift for Dirik Slaghek laae allerede færdigskreven i Cancelliet, og dertil havde hand udbetalt til Johan Ingenwinckel og Johan Slaghek 7800. Ducater: Disse Penge var ey at tænke paa at faae igien. Og hvis mand skulde dog endeligen vorde saa lykkelig, ved megen Solliciteren og Ansøgning at faae Sagen omgiort, og Bullerne in blanco skrevne efter Hans Majests. Billie, kunde dette dog ey udrettes, uden med 6. eller 800. Ducater til Foræringer ic. Heraf seer mand da, at der maae være kommen en Kurre paa Traaden, som mand siger, og Kongen er bleven ubeständig i sit fattede Forsæt at have hannem til Erke-Biskopdommet. Dog tør jeg ikke sige, at saadant har været en Virkning af de Klagemaale fra Sverrige over Manden, eller af Biskop

Jensens Memorial. Jeg skulde ligesaa snart troe, at Kæyser Carl maae have erfaret og ved Samtale udlokket af Kongen, hvo der var hans Raadgiver og Aarsage til den gruelige Medfart med de Svenske efter Kroningen i Stokholm: foruden at Kæyseren kunde og tilforne fuldkommelig være underrettet herom af sin egen Gesandt, der var tilstæde i Stokholm, den Tiid Blodbadet skeede. Kong Christiern kand da være gaaen i sig selv, og undseet sig ved at giøre ham til Erke-Biskop, hvis Rygte nu stod saa ilde udi alle Lande.

§. 22.

Men i hvorledes dermed end var beskaffet, og i hvad det har været, som nu forandrede Kongens Intention med Diderich Slaghek, saa varede det dog ikke længere, end indtil Hans Majestæt kom her hjem. Thi strax i de første Dage efter Hiemkomsten, sendte Kongen en sin Secreterer op til Stokholm, med Befalning til Diderich Slaghek at begive sig strax herhid. Denne Befalning findes endnu in Originali, med Hans Majestæts egen Haand under, er paa Dansk, eet og et halv Ark, med denne Latinske Titel: *Memoriale Domini Regis ad Magistrum Theodoricum Slagheck, & in ejus decessu relinqvatur penes Secretarium nostrum præsentium latorem.* Den bestaaer af 41. Artikler, nemlig om hvad hand skulde bestille og foranstalte førend hans Bortreise, og hvad Bispen af Fyen, og de andre, som skulde efterblive, maatte udi Kongens Navn befales at forrette fremdeles. Hand kom derpaa til Kiøbenhavn, og bragte med sig (ogsaa i følge af bemeldte Ordres anden Artikel) en gandske Deel Fanger, af det fornemteste Svenske Fruentimmer, nemlig Frue Kirstine afgangne Herr Steen Stures, og hendes Dotter Jomfrue Magdalene, samt mange flere Fruer og Jomfruer, (hvoraf Navnene kand læses i Erich Jørensens Historie Tom. I. p. 32.) Dette skeede ved Michelsdags Tider. Saa var og een af Artiklerne, "at hand skulde tage med sig alt sit Regnskab, paa hvis hand havde oppebaaret og udgivet paa Kongens Begne." Dette skulde mand slutte, at hand haver giort til Takke, saavel som fornøylig Rede for det øvrige; eftersom Hans Majestæts Hiertelag blev hannem nu gandske igien tilvendt. Mester Claus Pederson blev derpaa tilstillet en nye Ordre, at Lunde-Stift maatte nu uden videre

Ophold paa Mester Diderich udfærdiges. Herom liuder bemeldte Mands Skrivelse, fra Rom den 20. Novembr. Sede vacante, saaledes: "Min ydmygelig bepligtig tro Tjeneste. Kiære naadigste Herre. Som Eders Naade mig af Flandern tilskrev, at Expeditionen oppaa Lunde-Domkirke skulde saa længe forholdes, indtil Eders Naade ydermere skreve ic. Da haver jeg herforinden underviset Eders Naade baa-
de med Brev og Skrivelse, og deffligest med mit eget Bud, som jeg haver affendt; Tivler mig intet, Eders Naade er vel berettet om alle Sager. Jeg haver giort det mig burde at giøre. Nu haver jeg fanget Eders Naades Brev paa nye, at Bullerne skulle expederes og afskikkes med det snarest ic. Efterdi det er Eders Naades Villie, hvilken som bør at gaae for sig i alle Naade, da sender jeg dem Eders Naade vel expederet in meliori forma. Men oppaa Skare-Kirke der kunde vi ingen Framgang faae med, førend der bliver en nye Pave keest igien, hvilken der bliver neppe giort inden Fastelagen." (per Parenthesin maae jeg her erindre, at den gode Mester Claus har udi Tanker skrevet sit Datum i Brevet feil, nemlig Novembr. i stæden for Decembr. Thi Pave Leo døde visseligen ikke førend den 1. Decembris.) Imidlertid bleve disse Pavens Breve og Buller ikke opbiede, inden Mester Diderich tog og bekom Lunde-Stift i Besiddelse; hvortil og en Udvalgelse, eller Kongens Nomination, var alt nok. Hand indtraadde i Stiftet den 25. Novembris; Men Bullerne fik hand aldrig at see; Thi inden de kunde komme her tilstæde, var hand enten af med Livet, eller en langt derfra: Hvorom videre herefter skal fortælles.

§. 23.

Foruden de forhen omtalte Negotiationer ved det Romerske Hoff, som de Kongelige Oratores havde i Befalning, var her endnu et andet Grinde, som skaffede dem nok at bestille. Der opholdte sig sammestæds, fra nogle Maaneder af, en Svensk geistlig, den bekjendte Johannes Magnus Gothus, (thi mand kiender ham hos os mere ved dette hans Latinke Navn, end ved det hiemme-brugte Hans Nogensøns) den Tiid Cannik i Linkioping, og som siden blev Erke-Bisp til Upsal. Hvilken u-ophørligen supplicerede, flagede og anholdte hos Paven, om Hevn over Kongen for det Mord, som var skeet i forgan-
gen

gen Aar paa Biskoper og andre Geistlige, saavel som paa mange fornemme verdslige Folk, imod Troe, Love og Edelige Forpligtelser Kongens Oratores lode derimod intet fattes til Hans Majestæts Forsvar imod slige Klager. Hans Majestæt fattedes en heller paa Ansæelse, Gunst og gode Venner; og det ikke saa meget for det Guld handspenderede, som for hans Svogerstabs skyld, med Kæiseren, Kong Ferdinand, Kongen af Portugal, Regentinden i Nederlandene, og de mægtigste af Churfyrsterne. Saa var og det Spanske, og nu Kæiserlige, Partie mægtigt i Rom, og Cardinalernes Doyen eller Formand var en Spanier, og bemeldte høye Svogerstabs meget tilneyet. Imidlertid trængde de Svenskes Raab og Lamentationer saavidt igiennem, at mand besluttede at sende en Commissarius herind, til at undersøge, hvorledes det egentlig hang tilsammen, og hvorvidt hines Klager vare grundede. Alt hvad her kunde gøres, var at beskikke dertil en Mand, som vidste at behandle en ond og vanskelig Sag med god Fornuft. Samme Mand kunde da ogsaa med det samme afgjøre den Trætte imellem Kongen og Arcemboldum. Saadan een blev da funden, og var en fornemme Munk af det Neapolitanske, udaf Minoriter-Orden, ved Navn Joannes Franciscus de Potentia, eller Potentinus. Hans nem nævnte Paven, efter Cardinals-Collegii Forslag, til sin Nuncius til Kong Christiern, og sin Commissarius i disse Nordiske Kongeriger. Denne Resolution var alt tagen i Junio eller Julio i dette Aar. Bore Folk til Rom havde gierne forhindret det, om de havde kundet: Og den Tiid de hørde, at Kongen var kommen til Flandern at besøge sin Svoger Kæiseren, og der gjordes saadan megen Snak til Rom og andenstæds, om Hans Majestæts prægtige Følgestab, og forunderlige Magt, Herlighed og Ansæelse, roede de sig ved at denne Commissarius kom vel nu til at blive tilbage, af Undsæelse og Frygt for at forterne Kongen i det mindste. Ja de fortrøstede ogsaa Kongen dermed. Thi saaledes skriver Mester Claus til Kongen d. 20. Julii: "Paven vilde intet unde Eders Naade Oslo Kirke, og en heller Skare, heller og Strengenes, at de maatte blive confirmerede paa denne Tiid; Udi hvad Menina det skeer, kand jeg ikke vide, uden at Paven havde agtet at sendt en Munk til Eders Naade. Men siden her kom Nyate, at Eders Naade var i Flandern hos Kæiserlig Majestæt, veed jeg ikke, om hans Hellighed bliver anderledes beraadt." Og i Johann Slaahels

Brev til Moder Sigbret af 19. Julii, findes dette: "Voert, werde lieue Moder, had onser allerhilligste Vader de Pauwes geordineert, dat en Commissarius solde reysen na die Kon. Maj. om en Process to maken, van Arcemboldis Stücken und Berrederien, und om der Bischopen willen, die doot sint, allene dat Collegium to contentiren zc. So had ich my dorch bede van Mester Herduvicus und Mester Nicolaus auergeuen, dar to komen und op die Dinge to syene, dat sie recht gaen mochte voer des Konyncks Syde. Darnae, werde lieue Moder, is hyr vast und waer Tydhngge gekomen, wo die Kon. Maj. is auergekommen myt veel und groten Schepen und Macht by de Kænserlicher Maj. des sich heel Rome in Wonder set, und men secht nu hyr mer van eynem Konynck van Denemarck, dan van eynem anderen Forst naest Kænserl. Maj. in Kristenheit zc. So dat ich no neit wetten en kan, off die Commissarius sal werden gesant off neit, als B. L. voerder von Brenger desses Breuis wel verstaen sal." Men bemeldte Commissarius blev alligevel affsendt, endskiont dermed forhaledes en Tiidlang: og her indfandt hand sig i Kiøbenhavn sidst i November-Maaned.

§. 24.

Det er sært nok, at mand her i Landet ey har vidst mere at sige os om denne Mand, og hvorledes hand forfoer og gif til Verks med sin Forretning; ja at Arvild Hvitfeld ey engang, for 150. Aar siden, har kundt finde andet derom, end hvad Scepperus og Svaningius, begge med stor Urigtighed, havde skrevet og den sidste forbedret den forstes Digt. Hvitfeld, som end og stunes ligesom halv at staae Tvivl om Sagen, og lader den ankomme paa Cornelii Scepperi Beretning, siger, at denne har skrevet, det "Kong Christiern skal have fodret, at Pavelig Hellighed vilde lade forsende herind hans Sendebud, som maatte og kunde forfare, hvad Tilfald hand havde havt til den Stokholmiske Gierning." Men aldrig har Scepperus skrevet dette, at Kongen fodrede sligt af Pavven. Det er allene hos Svaningius at Hvitfeld har læst saadant; og af Hvitfelds Historie har, efter Sædvane, Messenius siden taget det, i Scond. illustrat. Tom. XV. pag. 98. Nemlig *lib. 2. cap. 12. §. 11.* skriver Svaningius: Ut autem hujus sui facti Christiernus seriam adferret excusationem, seqve propter cædem hanc purgaret, qvam

in præcipuos regni Sueciæ primores fecerat, quamque non solum per Sueciam, sed etiam per uniuersam Germaniam, ac borealia hæc regna publice fama diuulgarat, ne immeritam apud ignaros rerum animos inuidiam sibi hoc factum conflaret, misso Romam nuncio, a summo Pontifice Julio, cujus mandato id ipsum executus fuerat, hujus sui facti testimonium postulauit. Julius conscius sibi, quod a Christierno Rege, aduersus Suecos excommunicatos, auxilium secularis brachii implorasset, ut veritati testimonium ferret, misit in Sueciam legatum D. Johannem de Potentia, qui legitima inquisitione facta, nihil in Suecos præter justitiam fecisse Regem iudicauit, atqve hanc suam sententiam, publico comprehensam processu, in manifestum post se signum reliquit." Scepperus derimod, udi det Svar imod Lybækkerne, taler slet intet om Kongens Begiering, eller at det var der efter denne Gesandt kom herind. Hans Ord ere allene disse (pag. N. 2. b.) "Quid vero ad vos, quomodo cum Stockholmensibus & Suetis egerit? Nam illius feueritudinem, quam dicitis in causa fuisse, ut Sueci denuo deficerent, justam iudicauit Romanus Pontifex, misso Legato Dn. Joanne de Potentia, qui legitima inquisitione facta, ut ex ipsius, qui penes nos est, processu patet, nihil præter justitiam factum esse iudicauit. Et vos, quod Romanus Pontifex Leo decimus iuste factum iudicauit, seuerius, hoc est, iniustius factum arbitramini? Sed hujus rei tum demum amplior mentio futura est in Serenissimi Regis aduersus Suecos excusatione." Man fand grandt kiende, naar mand holder disse tvende Passager sammen, at Svaningius har taget visse Ord og Talemaader af Sceppero, ja intet vidst mere af eller om Joanne de Potentia at sige, førend hand læste det hos Scepperum; hvorpaa hand af sig selv har giættet til og opdigtet, at Kongen lod begiære denne Mand herind af Paven, som hand af en særdeles stor Skiodesløshed kalder tvende gange Julium. Slige Giætninger og Forbedringer i Historien ere Svaningio heel lige, og mand finder vel flere, der ikke undsee sig ved samme slags Maade. Skade ellers, at den af Sceppero belovede *Excusatio Regis aduersus Suecos* er ingentiid kommen for Liuset, saa at mand kunde have faaet at læse denne Legatens Proces og Dom: hvilken Scepperus meget dristigen, og paa en u-anstændig sophistisk Maade kalder Pave Leonis X. egen Dom; som er ligesom mand vilde kalde hver en Commissarii Dom en Kongelig Majestæts egen Dom, blot fordi

Kongen bevilger Commissoria at udstædes af Cancelliet, eller nævner Commissarier til Sager at undersøge og kiende paa. Manden maatte vel have skammet sig ved saadant Argument at bruge. Pave Leo var og alt død, imedens denne hans Commissarius var her, ja inden hand fik Foden varm i Danmark, eller havde begyndt at foretage bemeldte Process. Leo kunde altsaa ikke bekræfte den, eller sige om den var ret eller ikke. Og hans Eftermand Hadrianus VI. confirmerede den heller aldrig, blev og af Kongen derom, saavidt man veed, uanmodet: Tvertimod, denne Pave forordnede en nye Undersøgning i Sagen, som herefter skal siges. Hvitfeld har da, udi sliig Henseende, havt nogen Skiæl til følgende sine Ord, at "hvis saa havde været, (som "Scepperus skriver,) da havde vel Kong Christiern ladet det offentlig "paa Tryk udgaae, eller komme til fleres Kundskab, som det dog ikke er." Men at tvivle derfor om Tingen, det er, om bemeldte Nuncii Hidsending, og om Kongens nogenlunde Frikiendelse ved hans Sentenk eller Process, gøres ikke fornøden. Den er rigtig gaaen for sig, i hvorledes den ellers er bleven stilet. De Svenske vide og nok at tale derom, iblant andre Messenius paa adskillige Steder i hans Skrifter, baade i *Scandia illustrata*, og i *Chronico Episcoporum Sueciæ*.

§. 25.

Tiden, naar denne Nuncius blev fra Rom assendt, treffer mand udi et Brev, som hand bragte med til Dronningen, fra Cardinal-Decano, Don Bernardino Caruajal, Episcopo Ostiensi & Cardinali tit. Sanctæ Crucis; hvilket jeg her, for dets Mærkeligheds skyld, vil indføre ex originali:

"Serenissima & Excellentissima Domina Regina, Domina mihi obseruandissima: Humill: Commen: Venerabilis pater, frater Franciscus de Potentia, nobilis Neapolitanus, Ordinis Minorum de Obseruantia, doctissimus & religiosissimus, Sanctissimi D. N. Papæ Nuncius, proficiscitur ex mandato Suæ Sanctitatis ad regnum Daciæ, ad uisitandum Sereniss. D. Regem & V. Serenitatem, & intelligendum nonnulla, quæ famam Serenissimi D. Regis grauarent, nisi excusarentur, uel integre purgarentur, (prout omnes desideramus.) Persona

sona est apta ad omne bonum exequendum. Sereniss. D. Rex excipiat eum obviis & gratissimis ulnis, quia hominem integerrimum inveniet. Per eum mitto etiam benedictionem meam simul & carissimam servitutem V. Regiæ Majestati, sicut ejus patrinus spiritualis in sacramento Confirmationis, quod Serenissimo Domino meo Imperatori, & Majestati Væ. cum aliis duabus sororibus suis, Portugalliæ & Vngariæ Reginis, deuotissime exhibui Machliniæ post missam meam XV. Octobris Anno Salutis Dominicæ M. D. VIII. Nunc Domino concedente valeo sicut tunc, & ad omnia beneplacita V. Serenitatis constanter manebo, prout ex eodem Domino Nuncio Majestas Vestra poterit de omnibus edoceri. Quem sicut amicum & fratrem meum charissimum V. Serenitati facio commendatum, & rogo per eum Majestas V. mihi significet uota & desideria sua: In quorum executionem diligentissime juxta vires me exercebo. Commendo me humillime bonæ gratiæ V. Majestatis, quam Dominus Deus foelicissimam seruet. Romæ xx. Septembris M. D. XXI.

Q. V. Sa. R. Mtis.

humill. servitor & cariss. patrinus

B. Episcopus Ostiensis Car. S. †.

Serenissimæ & excellentiss. Dnæ D. Helisabeth, Daciæ, Gotiæ, Sueciæ & Noruegiæ Regiæ: Hispaniarum Infanti, Dnæ meæ observ^{mx}.”

Jeg sagde, at dette Brev er mærkeligt, og dette meener jeg i Henseende en alleene til vores nu omhandlende Materie, men endogsaa til Manden, der har skrevet det, og bemærket denne særdeles Omstændighed i hans Levnet, som hverken Ciacconius eller nogen anden har afvidst, nemlig at hand, som siden An. 1493. var Cardinal, haver An. 1508. været Biskop i Mechelen, og forrettet den her i Brevet omtalte Confirmations-Act. Ellers er heel vel bekjændt, at hand var den, som under Pave Julio II. spillede den mærkelige Person i Kirken, og gjorde sig til Hovedmand for det Concilio, som blev holdet imod bemeldte Pave, først til Pifa, og siden til Milan; hvorom noksom er at læse i den Franske Historie af R. Ludvigs XII. Regering. Men at komme igien

til vores Materie, da lærer mand, af anførte hans Brev til vores Danske Dronning, ikke allene Tiden, naar omtrent Franc. de Potentia blev afskiftet fra Rom, men endogsaa, at der sammesteds havdes i god Agt, ikke at fare for strengt med Kong Christiern, og at Kongens Sag kom ikke i onde Hænder, naar den kuns i sig selv ey befandtes desverre, og stod nogenlunde til at hielpe. Men, hvordan den fandtes, og at det har holdet noget haardt, inden at Kongen kunde for sin Person vorde kiændt paa en vis Maade uskyldig, kand deraf sluttet, at Diderich Slaghek, den kiæreste Mand hand havde, og den hand saa nyligen havde giort til den høieste i Riget næst sig selv, ja Moder Sigbrets beste Ven og Slegt, maatte blive et Offer, bære Skylden alleene, og, uanseet hand var den Geistlige Stands Hoved i gandske Norden, straffes med Galge, Baal og Brand, til et ynkeligt og grusomt Exempel. Hvilket maatte skee udi den Pavelige Nuncii Paasium, og uden Tvivl førend Kongen kunde selv blive absolveret; paa det der kunde siges, at hvad som var alt for strengt og utilborligen skeet i Stockholm, og som de Svenske havde Føye til at klage over, var skeet imod Kongens Billie, og at den, som var Stiftere deraf, var igien af Kongen retfærdeligen bleven straffet, og paa samme forsmædelige Maade offentlig henrettet, som hand havde øvet mod de Svenske Bisper og Raad. Magnus Matthiæ, Superintendent i Skaane i Kong Friderici II. Tid, skriver herom, in *Catal. Episcoporum. Lund. pag. 231.* "Factum est id, præsentem tum Hafniæ Legato ipso Pontificis, cui se hac ratione purgare Rex uelle uisus est, summo supplicio de eo, qui in Suecos fuisset, quam Rex uellet, inle-
 "mentior." Det samme haver og Hvitfeld i sin *Bispe-Chronike*. Bemældte Magnus Matthiæ fortæller det ellers, udi sin *Serie Regum Danicæ Msc.* med disse Ord: "Anno Dn. 1522. in profesto Conversionis Pauli Theodoricus Slagheck, jam tum Archiepiscopus Lundensis electus, Hafniæ in foro, quod vetus vulgo appellatur, suspensus primum, mox in rogum accensum conjicitur & crematur, jubente Rege, ad placandum Pontificem, qui, misso Nuncio, excommunicationem ob commissas tot in Suecia cædes hominum innocentium, & in his ecclesiasticorum quorundam, fuerat interminatus. Atque eò, supplicium de Theodorico in præsentia Legati Pontificii sumptum vulgo existimabatur; voluisse enim videri Regem, non se, sed eum, in quem usque adeo severe tum animaduertebatur, malorum
 "omnium

“omnium fuisse & fontem & fomitem. Quo sublato, expiatis jam
 “esse tot cædes injustas.” Og endeligen Jo. Pauli Resenius, in *Luthero
 triumphante*, ad an. 1522. ”Rex suum Theodoricum Slagheck, Archi-
 “episcopum scilicet Lundensem, ut Magistrum magnum crudelitatis,
 “ad lanienam Stokholmensem &c. in foro veteri q: suspensum prius,
 “comburi jusserat, inspectante Legato, pridie Conversionis Pauli
 Apostoli.” Mand kand lægge dette til, at, imedens hand sad i Fæng-
 sel, som varede et par Ugers Tiid, blev her holdet Raad om hvad Slags
 Død hand skulde lide, da det blev for got befundet, at Executions-Maa-
 den skulde være den forsmædeligste, nemlig baade at hænges og at bræn-
 des levende; thi med mildere kunde det ikke bodes, hvad som var skeet
 paa Bisperne i Stokholm. Jeg er derfor i den Tanke, at Biskop Jens
 Anderssens Spaadom, (hvorom Hvitsfeld fortæller, *pag. 1181. ed. in fol.*)
 har den Tiid ey været meget gammel, og maae være skeet, den Tiid der
 vidstes om den Pavelige Commissarii Hidkomst, til at examinere den
 Stokholmske Sag. Biskop Jens var og da just kommen herhid fra
 Sverrige, imellem Michels- og Mortens-Dag, noget efter Mester Di-
 derichs Hiemkomst derfra. Biskopen kom uden Kongens Billie og
 Forlov, for at forsvare sit Forhold deroppe, meest imod den andens Be-
 skyldninger. Men Kongen lod ham strax kaste i Fængsel; hvor det da
 ogsaa maae være tilgaaet, at hand spaarde Mester Diderich Galge og
 Baal; og dette ey af Hexerie eller den sorte Konst, ja ey engang af
 Astrologie, men af hvad som saadan en klog Biskop forud kunde giætte
 at burde skee, naar en Pavelig Nuncius kom hid, deres Sager at under-
 søge. Saaledes mener jeg ogsaa at Biskop Jenses første Fængsel hos
 Hvitsfeld (*loc. cit.*), bør forstaaes, ey om det An. 1517. men om det an-
 det 1521. som nu kaldes det første, fordi hans sidste Fængsel var efter
 den Tiid paa Hammershuus. Saafermt nu oftbemeldte Biskop af
 Fyen havde ogsaa været skyldig i det Svenske Blodbad, som vore Skri-
 bentere, samt og de Svenske, hist og her ville mene, da kand man være
 vis paa, at hand ey havde sluppet bedre derfra, end Mester Diderich.
 At hand taledes i Stokholm, efter Blodbadet, om den onde Stank, vil
 mand udtyde derhen, at hand gav dermed hemmelig tilkiænde, at de
 Dræbte skulde brændes op, som Bands-Menneker. Jeg holder dette
 for en pur Mistanke af hans Uvenner. Hand var (1) en vittig og
 lærd Mand i Jure Canonico, og forstod Tingen langt bedre, end at den

Pavelige Bands Execution, som Kongen her skulde paatage sig, burde strække sig saa vidt, som Diderich Slaghek udtyndede; (2) Bar hand, efter det Stokholmske Blodbad, Slaghets u ophørlige Unklagere, saa vel for denne, som for andre Sager; og (3) havde hand nu faaet Kongens forrige Had og Unaade igien paa sig, og Kongen havde gierne seet ham opofret til Legaten, tillige med Slaghek, hvis det kunde skeet med noget Skiel. Kongen havde og, siden Mandens Hiemkomst fra Sverige, givet Ordre til Mr. Claus Pederffson i Rom at forklage ham for Paven, som sees af dennes Svar til Kongen af 20. Decembr. liudende saaledes: "Item, som Eders Naade skriver om Bispen af Fyen, hvil-
 "leedes hand haver beviist sig udi hans gamle Stykker, da raader jeg,
 "Eders Naade lader giøre en liden Proces derom, efterdi at den Com-
 "missarius er der ved Haanden, og med de andre Processer hid opskif-
 "fer. Eders Naade kand vel lovligen skille hannem fra Biskopsdom-
 "men, og faae Net over hannem, saa at hand faaer Løn for hans go-
 "de Gierninger." Kort sagt, Biskop Jens slap, og, ihvorvel Kon-
 gen skal, som skrives, have havt i Sinde at lade ham senke eller drukne,
 blev han dog qvit med at føres til Borringholm i Fængsel. Hvilket om
 det er skeet førend Joannis de Potentia Hiidkomst, eller siden, har jeg in-
 gensteds fundet.

§. 26.

Hvortlænge Diderich Slaghek besad Erke-Biskopsdommet, har mand en været tilfulde underrettet om af vore Skribentere. Magnus Matthiæ skriver først, at hand blev aflivet, "cum vix semestre in Ar-
 "chiepiscopatu exegisset." Men kort derefter siger hand: "Qvidam
 "scribunt, Theodoricum secundo mox mense suæ præsentia ad
 "furcam & rogum damnatum animam in flamma exhalasse." Dette
 sidste er rettest: Thi det varede knap nok i to Maaneder. Herr
 Hans Skovgaard, der var, udi hans og flere Erke-Bispsers Tiid,
 Forvalter over Erke-Biskop-Sædets Temporalia, Jorde-Gods,
 Tiender ic. haver efterladt sig en Klade, eller et slags Journal over
 sine daglige Indtægter og Udgifter, og derudi med egen Haand anteg-
 net efterfølgende Data: "Item Anno Domini MDXXI. Mandagen,
 "som var S. Katharinæ Jomfrues Dag, och et Tegn, som kaldes Li-
 "bra, tha indlededes Mester Dirick Slaghef til Electus at være. Och
 Fre-

“Fredagen, som var Conuers. S. Povelis Aften, och et Tegn kaldes “Capricornus, tha blev Mester Dirick rettet i Riopnehaffn. Item, “ther jeg foer met Capitels Bress til Mester Dirick, och hand sad i “Fængsel, tæret jeg VI. Marck, Aar MDXXII. S. Antonii Dag.” Her er da et rigtigt Bidue om Tiden, nemlig at hand ikke blev ind-satt til Erke-Bisp at være, førend den 25. Novembr. Den 17. Ja-nuarii sad hand allerede i sit Fængsel; Og den 24. næst efter blev hand hængt og brændt. Det omtalte Capitelets Brev har uden Tvivl be-treffet hans Exauctoration eller Ufsættelse, som var billigt og lovmæs-sigt at mand lod hannem selv forkynde, førend Execution kunde skee.

§. 27.

Formedelt alle sige Tilfælde og Omstændigheder, og udi disse nu beskrevne Coniuncturer, seer vel enhver, at det ikke var mueligt, det Kong Christiern haver fundet bekymre sig mere om den Evan-geliske Guds-Dyrkelse at indføre her i Landet. Hans Majestæt var nu hjemkommen fra sin Svoger Kæyser Carl; og mand erindrer sig, hvad jeg tilforne derom har anmerket. Ingen Carlstad, eller nogen hans lige, var det nu beleyligt, at lade komme her mere. Og hvis Mester Martin Reynhardt havde end været her, da Kongen kom hjem fra Flanderen, (som jeg ikke troer hand var,) havde hand og vist nok faaet sin Ufskeed, foruden at Cannikerne skulde behøve at jage ham bort med deres Abe-Spil. En Pavelig Legat, Nuncius eller Com-missarius, var mand og nu i vente, i hvor gierne mand havde været ham foruden. Samme var mand høyligen nød til at have til Bens, og yncke, at hand ikke maatte faae det ringeste at vide, om hvad som med Wittenbergerne var passeret. Kongen haver endogsaa, til at overbevise denne Legat om sin Orthodoxie, maattet udgive en nye Forordning, i Faveur af den Papistiske Messe og Kirke-Skiffene. Dette bemerker Biskop Resenius in *Luthero triumph.* ad an. 1522. med disse Ord: “isto tempore vigebat bellum inter Svecos & Regem “Christiernum: qui a Pontifice per Legatum admonitus, novam “Legem tulit de Ceremoniis & Missa Pontificia.” Hertil kand endnu seyes en anden Observation: Hans Majestæt havde, strax førend sin Udreyse til Nederlandene, udgivet den ene af de tvende Love, som vi, for-

formedeſt den flittige og af vort Fædernelands Skrifter højfortiente Sl. Etats-Raad Peder Reſens Omſorg, have paa Tryk. Samme Lov, ſom kaldes i bemeldte Edition den Geiſtlige, (endſkiont der er ſnart lige meget baade Geiſtligt og Verdſligt udi dem begge,) haver Kongen underſkrevet paa ſit Slot Kiøbenhavn, Hellig Trefoldigheds Søndag, (ſom var den 26. Maj,) Aar 1521. Og deri havet det 17. Capitel ſaaledes forfattet: “Skal ingen Prælat, Præſt eller Clerke, Aandelig eller Verdſlig, maae kiøbe til ſig noget Jorde-gods, Kiøſtæd gods, eller Land-gods, efter denne Dag, i nogen Maade, uden de ville efterfølge S. Pauli Lærdom, ſom hand ſkriver i ſin forſte Epiftel Cap. 3. ad Timotheum, raader dennem, at de tager Huſtræue, og leve udi den hellige Ægteſkab, ſom deres gamle Forfædre giort have.” Aarsagen til denne Lov var vel ikke directe, at Kongen havde i Sinde, at affkaffe ſaa ſtraxen det Papiſtiſke urene Cœlibatum Sacerdotum, og indføre igien det fra 400. Aar af forbudne Geiſtlige Mænds Ægteſkab. Men Sagen var, at naar Prælater og andre Geiſtlige vare formuende, og kiøbte Jorde-gods, blev dette gemeenligen teſtamenteret til Kirker, Altære og Cloſtere, og maatte ſaa være ſkattefrie, hvorved Kongens og Cronens Indkomſter ſvækkedes: Hvad Guld, Penge og Løſere der var, ſørgede diſſe aandelige Mænd for, at deres Huſholdereſker, og de med dennem i Cœlibatu avlede Børn bleve med forſørgede. Nu ſkeede det ſiden, ikkun ſyv Maaneders Tiid derefter, at højbemeldte Konges anden Lov kom ud, ſom mand kalder den Verdſlige, og blev publiceret juſt i den Tiid, Legaten de Potentia var her ankommen; thi den er underſkreven Hellig Tre Kongers Dag 1522. Og da kom ſelvsamme Artikel, (ſom var i den forrige Codice den 17de men i denne ſidſte er den gode) allene udi diſſe Ord at beſtaa: “Vi ville ey at herefter nogen “Prælate, Præſt eller Clerk, Aandelig eller Verdſlig, ſkal eller maae “kiøbe til ſig noget Jorde-gods efter denne Dag udi nogen Maade: “Og hvilken ſom vil giøre ſit Teſtament til Kirker eller Cloſter, den “ſkal give udi Guld, Sølv, eller Pendinge, og ikke udi Gods efter “denne Dag.” Her blev da ingen Præſte-Ægteſkab, ingen S. Pauli Lærdom til Timotheum, omtalt mere. Og har uden ald Tvivl været een af de Poſter, vore Biſkoper og Theologi have paa denne Tiid
ad-

advaret den Pavelig Legat om, at der skak saadant et Riætterie udi Kongens forrige Lov, som endeligen fik at munstres ud.

§. 28.

Ja til samme Tiids Coniuncturer tør jeg og, med god Formodning og heel rimelig Giætning, (thi andet giver jeg dette ey ud for,) henregne Secretereren Stephan Hopfensteins Disgrace. Derom haves ellers ikke nogen anden Opliusning, end at der staaer udi det Manifest, eller Forklaring af Aarsagerne, som Biskoper, Prælater og Ridderstabet udgave imod Kong Christiern An. 1523. dette: "Hans Majestæts Tydske Secreterer Steffan Hoffensteiner, hvilken "hand udi stor vigtige Handel hos Kæyserl. Majestæt, Churfyrster "og Fyrster udi det Romerske Rige brugt havde, har hand, formedelst "den uforkammede Qvindes Sibrets løgnagtige Beretning, med "Unaade forfølget, og efter hans Liv og Guds tragtet; Hvilken er "dog formedelst Guds synderlige Hielp udaf hans blodige Hænder "befriet, og kommen til Lybke. Der haver hand alligevel ladet "fængsle hannem, og ved hans Fuldmægtige anklage, hvor hand paa "det sidste, med Dom og Ret, imod den ugrundede Tiltale er frigiort "og løskommet." Arviid Hvitfeld, som uretteligen (pag. 181.) kalder ham Jørgen Hoffensteiner, legger dette til, at Kongen skrev siden efter hannem, og vilde gierne havt ham tilbage, fordi hand vidste ald hans Hemmelighed, men at denne vilde ikke komme, og blev derefter en lang Tiid boende i Lybeck. Sagen er da, at Beskyldningen, som Kongen, efter Sigbrets Angivende, tillagde Manden, var pur Digt og fingeret, kunde hverken bevises, ikke heller var det den rette Aarsag. Deres Mistanke har, (efter min Giætning,) været, at denne Mand, som var udi Cancelliet de Udenlandske Sager betroet, og maatte jævnlig omgaaes med Legaten, ja var og Catholisk, havde snakket formeget af Skolen, og aabenbaret Legaten adskilligt, som Kongen kunde fornemme at denne vidste Besked om: I sær om Kongens Correspondens i Religions-Sager med Churfyrsten i Saren og de Wittenbergiske Lærere, samt om sin egen og Martin Reynhards Forhandling med Dr. Luther og Carlstad. Ligesom bemeldte Legat kunde fattes paa Underretning om det meeste af sligt, hvis end Hopfensteiner ikke havde været til mere, nu da hver Mand i Kiøbenhavn, ey at

tale om vores hele Papistiske Geistlighed, kunde noksom fortælle hannem derom. Men Hopfensteiner skulde nu bære Skylden. Og hand, som merkede sin overhengende Ulykke, tog Flugten, medens Legaten de Potentia var her, ikke længe før Drik Slaghets Execution. Thi paa S. Vincentii Martyris Dag, som er den 22. Januar. skriver en Officerer, ved Navn Zweth Landt, fra Flensborg, til Kongen saaledes: "Som Eders Kongel. Majest. undte og gav mig Orlov at feerdes til mit Borgelegher, tha som jeg kom til Blensborg, og Tyle Pedersson sagde mig, at Mester Steffen var rümpt udaf Landet, mod Eders Naades Billighe, tha reed jeg strax til Hamborg, som sine Kleder vare, og havde han dydkommen, tha skulde hand vel havevden tilstede: Tha spurde jeg thet, at hand var grybben til Lübeck, GULD havevden Lof." Om bemældte Hopfenstein vides ellers, at hand boede i Lybck endnu Anno 1536. men siden i Bremen; og var stædse ivrig Papist. Jeg har og seet Breve fra hannem til Kong Frederichs I. Cancellier Wolf von Btenhof, og udi eet af dennem skriver hand alt ondt om Kong Christiern, samt haaber meget got om Kong Frederiks Lykke og Fremgang, og at GULD havde besluttet med dennem lige saadan Forandring at giøre, som fordem med Konning David og Saul. Ja samme Mand har og været i megen Credit og Anseelse hos de Kæyserlige Ministrer, og brugt i vigtige Sager. Anno 1534. Aaret efter Kong Frederichs Død, blev hand tillige med Biskopen af Brescia, Græven af Montfort, og Gotschalk Erik skicket i en Legation, som var destineret herind, til at befodre Kong Christierns II. ældste Dotters-Mand til Danmarkes Kongerige, da samme Ambassade kom dog ey længere, end til Buxtehude, som Hubertus Thomas fortæller *pag. 192.* men kalder ham urigtigen Steph. Hoppenmeister. Kæyserens fornemme Raad Johan Wess, forrige Erke-Biskop i Lund, haver Anno 1535. i et Brev til Cornel. Scepperum ladet hannem hilse, og tillige udi Kæyserens Navn recommenderet ham den forhen forjagede Lybekke Borgemesters Nicolai Brömses Sag. Udaf Antonio von Metz findes og et Brev til hannem, dat. 27. Octobr. 1535. med saadan Paaskrift: "Dem Erbarn und Ervesten Hrn. Steffan Hopfensteiner, Ritter, Kæyserl. Majestät Rath." Anno 1542. sendte Pfalzgræv Friderich endnu nogle Gesandter til den Nederfæriske Kreds, nemlig til Biskopen af Bremen, Hertugen af Mecklenborg, de Wendiske Stæder, og andre, for sin Præ-

tension til disse Nordiske Riger at befodre: og gav samme i Befalning, iblant andet, at raadsføre sig med Steffan Hopsensteiner, den Tiid boende i Bremen. See Hvitsfeld pag. 1531.

§. 29.

Hvorlænge den Pavelige Legat, Nuncius, eller Commissarius, Jo. de Potentia, (thi med alle disse tre Titeler findes hand kaldet i fleng i vore Documenter,) er forbleven her i Landet, og naar hand er reyst herfra, har ey heller nogen sagt os. Førend om Efterhøsten af bemeldte Aar 1522. fand hand en være gaaen bort, som jeg ret nu skal gotgiøre. Mand vil spørge, hvad hand havde at bestille her i saa mange Maaneder? Dirick Slaghek havde jo staaen sin Straf, og Kongen var uden Tvivl derpaa afløst. Mon hand maaskee er siden gaaen til Sverrige, for at tage videre Kundskab og Information om de Svenskes Klagemaal over Kongen? I det mindste fører vores Joan. Svaningius ham derhen, som vi have hørt af hans Ord. Men hand er vel og den eneste. Thi hos ingen af de Svenske finder jeg noget Spor dertil. Jeg troer og aldrig at hand er kommen der; som ey heller vel kunde skee, uden at giøre ondt værre i Kongens Sag; Ey at tale om, at alting deroppe var i Oprør, og udi Krig imellem det Kongelige og det Svenske Partie, hvoraf hine havde Stokholm og lidet mere af Fæstninger inde, og disse bredde sig dagligen videre ud. Saa meget veed jeg, at een af bemeldte Pavelige Commissarii Forretninger, som kunde vel tage ham en god Deel Tiid bort, var at vistere alle sin Ordens Clostere, nemlig af Minoriter eller Franciscaner-Orden, i Danmark, og reformere dem efter den stricte Regel og Observantiam, som hand selv var af. Dette skeede, efter Kongens egen besynderlige Altraae og Begiæring, og var een af Kongens Poenitenkes Frugter, og af de gode Giærninger, hvormed hand vilde insnuere sig hos denne Mand, og give Paven et Beviis paa sin Omvendelse, Andagt og Fromhed. Vore Minoriter-eller Graabrødre-Clostere vare dog alt forhen i god Stand, og meest samtlige reformerede efter den saa kaldede Observantiam. Hvilket var begyndt over 50. Aar tilforne, ved en meget ivrig Munk, navnlig Broder Lauritz Branderfføn, den første som indførde Observantiam i Graabrødre-Ordenen i Danmark, blev og udvaldt til Vicarius provincialis an. 1481. Denne Mand bragte med stor Meye ved Keyser til Rom, og giennem

adskillige Fortrædder af Munkene her i Landene, endelig elleve Clostere i Stand paa omtalte Biis: Og efter hans Død, som indfaldt Aar 1496. bleve indtil Aar 1519. endnu fiorten andre reformerede, ved de efterkommende ligeledes ivrige Vicarios & Ministros provinciales. Her gjordes nu Forskiel paa reformerede og ureformerede Graabrodre, endogsaa i Navnet: Hine kaldte mand Fratres observantes, eller de Observantia, disse Fratres conventuales, ja ogsaa, saasom til Spot, Gaudentes, fordi de ey vilde antage den strænge Disciplin og Tugt, men elskede et friere Levnet og de gamle vedvante gode Dage. Hines Prælater og Forstandere bleve kaldte Ministri secundum tenorem regulæ S. Francisci, de ureformeredes lode sig nævne Magistros. Men nok om dette. Den foromrædte Pavelige Commissarius Jo. Fr. de Potentia vilde nu suidkomme Resten, og uden Tvivl, (efter alle fremmedes og nyekomnes Biis der have Medhold af Hoffet,) fandt vel paa at forbedre og flikke noget, hvad heller fornøden gjordes eller ikke. Der blev og udi samme Sommer, da hand var her, holdet Capitulum provinciale Ordinis Fratrum Minorum, til Odensee, just St. Hans Dag 1522. hvor Broder Laurik Hansson, i den afdøde Broder Jespers Sted, blev udvaldt til Ministrum provinciale. Siden udi October-Maaned drog den Pavelige Commissarius ud til Fyrstendommene, i samme slags Forretning, og Kongen sendte med ham i Følge Broder Hans Brun, Guardian i Kiøbenhavn, og en anden Graae Munk ved Navn Broder Hennicke. Kongen vilde, at Clostjerne i Slesvig og Holsten skulde ogsaa vifiteres og reformeres. Hvorledes dette løb af, kand jeg ikke bedre forklare, end med et Udtoget at indføre af bemeldte Broder Hennickes Skrivelse til Kongen, skreven udi Flensborg-Closter, Simonis & Judæ Apostolorum Aften 1522. Hand beretter saaledes: "Kiæreste Naadige Herre, som Eders Naade vel fortænker om den Befalinge, Eders Naade gav Bærdige Fader Fr. Joanni Francisco de Potentia, helligste Fader Pavens Commissario, om de Clostere udi Landte Holsten, da have vi nu der ydermere gjort ald den Gliid og Vindskibelighed, os haver været mulig: Saa hand kaldede for sig, formedelst Pavelig Magt og under Lydelse, til Slesvigk alle Gærdener af samme Clostere, og holdt dennem fore ther udi Closteret alvorligen Eders Naades Meninge. Dog tilforne sendte hand tvo Brodre med Brev til Høyboren Første Herr Frederick Hertug i Holsten, givendes Hans Naade samme

Befal.

Befalninge af Eders Naade tilkiænde; og bedendes at hand vilde udi samme Errende giøre hannem Hielp og Bistand, efter som sidst talet, lovet og besluttet var imellem Eders Naade og hannem udi Borssholm. Da lod hand give samme Brødre med en god Mand for Svar, at hand kiændtes ingen at have nogen Magt at stikke noget om de Clostere udi Landte-Holsten, uden sig alleene: Dog den Foreeninge og Beslutning imellem Eders Naade og hannem gjort udi Borssholm vilde hand i altingest fuldgjøre, og bad at mand vilde lade Brødrene udi fornævnte Clostere betemme og være med Fred. Og derefter gave alle Gardener fornævnte Commissario for Svar, underskrevet med eygen Haand, som Broder Hans Brun, Gardian i Kopenhaffn, ydermere med alld Sagens Forløbninge, kand give Eders Naade tilkiænde. Og efter saadan Leylighed, meest fore at Hertug Frederick er os ey der ydermere villig, kunde vi nu intet ydermere giøre dertil. Desligest beder jeg Eders Naade for Glds skyld, at Eders Naade vil selver nu (betænke) de beste Raad og Middell dertil. Og befrygter jeg mig, at den Befalninge, Eders Naade haver givet Commissario Apostolico til vor Heligste Fader Paven derom, bliver forgiæves, uden der fares fuld viseligen med. Men jeg veed ingen bedre Raad og Middell, end de som jeg selver sidst sagde Eders Naade, om Eders Naade drages dem til Minde, og Eders Naade dem vilde bruge, da skulde de vel, som mig haabes, give Sagen en snar Ende. Og var værdige Fader Biskopen i Slesvigk derudover, og gierne havde seet det havde ganget for sig, og lovet altid at giøre derudi al den Hielp og Bistand hannem mulig er ic.

§. 30.

Og herudi haver mand da en nye Prove paa Kong Christierns besynderlige Politik, hvor omhyggelig hand har været for at vinde denne Pavelige Commissarii Gunst, med at vise en usædvanlig Omsoarg for den Orden, som bemeldte Commissarius var af, og betee dennem alt hvad hand kunde optænke af Belgierninger og Naader: Hvilket og denne Broder Hennicke med mange Ord og en vidtløstlig Taksigelses Compliment berømmer, i det nu omtalte Breves Begyndelse, hvilken jeg ey har fundet fornøden at affskrive. Jeg slutter, at bemeldte Commissarius haver taget Afskæed med Kongen, den Tiid hand drog ud til Holsten,

sten, ja er saa bleven borte med alle, og reyst hjem. Foruden andre Belønninger, til at gjøre hannem Reysen og de anseelige Tjenester, hand her gjorde, betalt, haver og Kongen nævnt ham til Biskop i Skare-Stift i Sverrige: som var eet af Dirick Slaghefs Spoliis, hvilket forhen noksom er talt om, nemlig hvorledes Paven ikke vilde give Kongen eller Slaghet nogen Confirmation derpaa, førend der blev examineret, af hvad Aarsage den forige Biskop i Skare Vincentius var afskrevet. Hverken vores, ey heller de Svenske Historier vide noget om Jo. Francisci de Potentia Forfremmelse til Skare-Stift. Men mand trefser det udi *Annalibus Ordinis Minorum* per Lucam Waddingum, *Tom. XVI. nov. edit.* under det Aar 1523. Hvor der iblant dem, som Paven i dette Aar confirmerede til Biskoper, staaer: "Ad Scarensem in Suecia, sub Archiepisc. Vpsalensi, Frater Joannes de Potentia, olim, ut diximus, Ordinis Procurator, & Minister Provinciae Basilicatæ, per obitum Vincentii, die xv. Maji." Den gode Mand fik dog aldrig nogen Nytte af Stiftet, kom ey heller derhen; hvorføre hand og ey afvides, eller nævnes iblant Præsules Scarenses hos Messenium. Der sad og allerede en anden Mand i Skare-Stift, som Regenten Gustav Erickson i Aaret 1522. havde beskicket, og recommenderet ham, med andre til Paven til at vorde confirmeret. Sammes Navn var Magnus Haraldi. Her kand vel tænkes, at Paven ey gjorde dette, da Stiftet var alt forsiunet med Jo. de Potentia. Imidlertid skal Gustavus have faaet et høfligt Svar fra Rom, men Confirmationen kom aldrig. Og da benævnte Bisp Magnus 7. Aar derefter blev oprørist imod Kong Gustav, og rømde Aar 1529. udaf Sverrige, gav hand iblant andet fore, at vilde reyse til Rom, at hente sin Confirmation. v. Messen. *Chron. Scand. Tom. V. pag. 48.* Cypræus i sin *Histor. Eccles. Slesv. & Holsl. pag. 408.* gjør vores Joan. de Potentia til en Romanæ Sedis Cardinalem, ligesom og vore tvende Historici, Meursius og Pontanus: Men hverken var hand Cardinal, ey heller blev hand det i sin Lives Tid. Hans Fornavn skriver mand adskilligen: Det var egentligen Joannes Franciscus; men ofte kaldes hand i Bøgerne ifkun med det ene deraf, nu Joannes, nu Franciscus. Videre om hannem kand læses hos Waddingum, naar mand søger udi Registeret paa *Joannes Franciscus Potentinus*. Sært nok, at hverken hos denne Skribent, ikke heller hos Odoricum Raynaldum in *Annalibus Eccles.* er noget ringeste Ord meldet om hans Gesandtskab her til

til Danmark. Og hvad Abrahamus Bzovius derom haver, imod Enden af det Aar 1522. haver hand ikke vidst andenstæds fra, end taget det Ord fra Ord af Johannis Magni *Historia Metropolitana Sueciæ, seu Episcoporum Upsalensium.*

§. 31.

Jeg sagde forhen, at Joannis de Potentia, eller Potentini, Dom, hvormed hand frikiændte Kongen, (om det ellers kunde kaldes en Dom; thi vel bruger Scepperus to eller tre gange det Ord *judicavit*, men kalder det dog til sidst ikkun en *Processum*, og dette rettest:) Men hans Dom, siger jeg, eller Processus, blev hverken af Leone X. som alt var død før end Sagen her kunde blive foretagen, ikke heller af nogen hans Eftermand holden for gyldig. Mand maae vide, at den Svenske foromtalte Johannes Magni, (eller Hans Mogenssen) den Tiid hand fik at høre om Kongens Frikiændelse ved den Commissarium de Potentia, fangede hand an igien at sollicitere hos den nye Pave Hadrianum VI., under hvilken samme Pave, der havde været Professor til Löwen, hand selv (Johannes Magni) for nogle Aar tilforne havde studeret paa bemeldte Löwens Universitet. Hand fandt og Pave Hadrianum saa bevaagen, at hand forhvervede en Fuldmagt af ham paa sig selv, til at være Legatus Apostolicus i Sverrige. Næste saa hiem endnu i samme Aar 1522. tog Sagerne for, examinerede Kongens og Erke-Bisp Gustav Trolles Giærninger, og med hvad Skiæl de afdøde Biskoper vare henrettede. Mand kand læt tænke, at Potentini Forretning kom da ikke til at due meget, og Guld veed med hvad Titler den er bleven belagt, saafremt Joh. Magni har fundet for got at melde derom i sin Processu. Ved samme Joh. Magni Sentents er og Gustav Trolle dømt reent fra Erke-Biskopdommet. Derpaa skiffede bemeldte Svenske Legatus Apostolicus sin Broder Olauum Magni, med sin Process og Kiændelse til Rom, og bekom udi Aaret 1524. Pave Clementis VII. rigtige Confirmation derpaa. Thi Hadrianus var død Aaret næst tilforne. Dette fortæller en allene Jo. Magni selv i sin *Historia Metropolis. Suec.* men ogsaa Jo. Messenius in *Chronico Episcoporum.* saa og Erik Jørenszen i Kong Gustavs Historie pag. 80. Merkeligt er det ellers, og en besynderlig Anecdote, at, uagtet Joannis Magni Commission, havde den foromtalte Gustav Trolle, Aaret tilforne, tilforhværvet sig Pave Hadriani VI. Intercessions-Brev

Brev til Kong Frederik I. og hans Søn Hertug Christian, (som begge udaf Paven, der ey erkjendte Kong Frederik for Konge, kaldes, *Dilecti filii, Nobiles Viri, Duces Holsaciæ,*) "at de maatte være hannem be-
 "hielpelige til at igienbekomme hans Stift og Sæde i Upsal, hvorfra
 "hand ved afg. Steen Stures Bold og uchristelige Medhandling, og
 "det paafuldte Oprør i Sverrige, var bleven udstødt." Dette Brev er
 dateret i Rom 1523. den 17. Junii og saasom det endnu er bevaret in
 Originali, skal jeg engang søge Leylighed, for Historiens Skyld, at gjøre
 det bekjendt.

§. 32.

Udaf dette, som nu er sagt, om Joannis Franc. de Potentia ucon-
 firmerede, og den Svenske Joannis Magni ved Pave Clementem VII.
 confirmerede Process, kand da sluttes, hvor ilde grundede de Skriben-
 tere ere, som til at undskyldte nogenledes Kong Christierns Stokholmske
 Giærning, efterfølge hans urigtige Advocats Cornelii Scepperi Fod-
 spor, beraabende sig paa Pavens og hans Legats Approbation. Thi
 hvad kand vel siges daarligere og uandfærdiger, end at Pave Leo X.
 havde erklæret bemeldte Giærning for retfærdigen og vel giort? Ja
 hvad mere urimeligt, end at Kongen skulde være constitueret Executor
 af Pavens Band, til at aflive og henrette Biskoper, uden at have no-
 gen særdeles og udtrykkelig Fuldmagt til just saadan slags Execution?
 Saa er jo ogsaa vitterligt, at Erke-Bisp Gustav Trolle selv, for hvis
 skyld dette Band var gaaet, der nu skulde erøves, hand blev gandske
 perplex, da hand hørde, at Kongen vilde have en Døds-Dom over de i
 Band satte, men blev af Kongen satt til rette for saadan sin Frygt og
 Feighed. (See Messen. *Chronol. Scand. Tom. IV. p. 88.*) Hvitfeld har der-
 fore største Ret, naar hand skriver, at Kongens Befalning af Paven
 kunde jo ikke strække sig til Folkets Død. Om Pontano bør mand at mer-
 ke, at han, som ellers for største Deelen skriver sin Historie ud af Hvit-
 feld, haver paa dette Sted i denne Konges Historie, hvor der handles
 om foromrørte Pavens Fuldmagt, gandske ey holdet sig inden sin Ori-
 ginals Grændser. Thi naar Hvitfeld siger (*pag. 1138.*) at Pave Leo
 stadfæstede Erke-Biskop Byrges Band over de Svenske, og at "Kong
 "Christiern forhværvede Pavelige Buller, som han sagde, at han skul-
 "de straffe de Bands Mennsker;" da tager Pontanus sig for, at lægge
 et

et stort Stykke til af sit eget, eller rettere af en anden gandske urigtig Auctore, og udtyde det saaledes: "Pontificem addidisse atrocem insuper sententiam, ut Sueci pœnis afficerentur, quibus affici schismatici solent, id est, gladio igneque de medio tollerentur." (*edit. Dn. Canc. de Westphal. Tom. 2. col. 1012.*) Men saadan en atrocem sententiam fældede Paven aldrig. Pontanus maae have taget dette af Joan. Adolpho Cypæo (en Skribent, som ingen bør lide paa eller troe, uden hvor hand haver andre og bedre Bidner med sig,) hvilken i sin *Historia Eccles. Slesv. & Hols. pag. 407.* siger og fremsætter saadant meget dristigen og med flere Ord: Da det dog var allene, som jeg før haver sagt, Dirick Slaghefs Digt og Paafund, som siden gif ud over ham selv. Og hvor lidet Kong Christiern haver tordet lade sig merke med sliq Urimelighed, enten hos Kæyser Carl, eller hos Pave Clemens VII. ville vi herefter faae at høre. Til denem hedde det stedse, saavel som hos andre Fyrster og Herrer Hans Majestis. Slegt og Benner, at hand havde giort det efter onde Raadgivere; ligesom og Hr. Thure Jenssøn siger i sit Brev til Peder Lykke, hos Hvitfeld *pag. 1340.* Den ærlige Joannes Meursius haver (*pag. 76. b.*) ikke videre sagt, end refereret den Tale, som Kongen lod holde, Dagen førend Executionen, hvorudi sagdes: "Pontificem Româ ad Regem litteras dedisse, quibus omnes fœdæ adeo conjunctionis socios, ni Gustavum restituerent, & illata ei damna refarcirent, statim sacris prohiberet, ac sententiæ hujus suæ executionem ei demandasse;" Og siden (*pag. 79. a.*) fortæller hand, efter Svaningium, hvorledes Kongen, til at justificere sig, begiærede Pavens Vidnesbyrd, at hand ey havde giort andet, end ereqveret Pavens Band, og derpaa havde Pavens Legat det samme dømt og kiændt. Videre haver Meursius ikke skrevet om Sagen. Men hvor haardt og umildeligen er ikke denne meget lærde Mand bleven herfore medhandlet af Odorico Raynaldo? der (*ad an. 1520. §. 88.*) skielder ham ud med saadanne Ord: "Meursius in Historia Danica impudentissimè mentitus est, Romanum Pontificem Christierno persuasisse, ut carnificinam illam in Suecos exerceret." Men ikke at tale om, det hverken den ubilligen frem for andre antastede Meursius, eller nogen af vore Skribentere, ja end ikke nogen Kong Christierns Apologist, mig videndes, har skrevet paa saadan Maade, nemlig at Paven havde overtalt Kongen til denne Carnificinam; Saa falder alt, hvad Raynaldus fand vredes over i saa Maade,

de, paa ingen rettere, end paa Cornelium Scepperum og Jo. Adolphum Cypræum. Og disse tvende Mænd levede jo og døde i den Romerske Kirkes Samfund, og burde saa meget mere have forskaaet Paven for ald ubillig Paasagn. Jeg haver ellers en Copie af et Latinsk Brev, som Scepperus har skrevet, An. 1535. den 6. Decembr. fra Bryssel, til Biskopen af Ermeland, hvori der tales meget om de Danske Sager paa de Tider, og deriblant om de Danstes Ubillighed i at forholde Kong Christierns Døtre deres Fæderne Arv. Derudi glemmer hand sine Undskyldninger for Høybemeldte Konges Giærninger, og stunger af en anden Tone, nemlig saaledes: "De patre ipsarum nihil dico, nisi "si peccata ipsius meruerunt, ut perpetuo carcere acerbam ducat vitam. Quid ad hoc filia?"

§. 33.

At Kong Christiern, efter Diderich Slagheks Henretning, indsatte til Erke-Biskop i Lund, i hans Sted, sin Tydske Secreterer Johan Bess, er en bekjendt Sag. Paa dette Val kand mand ikke med Foye have noget at sige, i Henseende til Mandens Person; thi hand var lærd, flog og habile, og af et anstændigt ærbart Levnet: hvilket noksom udviiste sig, siden hand, efter sin Bortgang af Danmark med sin Herre Kong Christiern, kom udi Kaysers Carls Tjeneste, og var een af de beste Ministrer, som Kayseren forlod sig paa; omendstiont hand ey altid var udaf eens Mening med de ivrigste Papister. Det er han, som, i Historierne af de Tider, kaldes ofte Dominus Lundensis, og undertiden Episcopus Constantiæ: Sleidanus skriver hans Tilnavn Vesalius, men Corn. Scepperus kalder ham Joannem Vezius. Ved hans Indtrædelse til Lunde-Stift forefalder et Dubium i vores Kirke-Historie, enten det var, førend hand blev indsat, at Kongen lod kalde til sig de ældste Domb herrer af Lunde-Capitel, og lod fodre Borringholms Land af dennem til Cronen at restitueres; hvilket da de undskyldte sig for, holdte hand dem i Fængsel i fem Dage, og siden lod hente de øvrige Canniker herhid, og med Trusel astvang det hele Capitel bemeldte De: Eller og dette alt var skeet i forleden Aar, siden Mester Jørgen Skodborgs Bortgang, og førend Kongen beskikkede Slaghek til Stiftet? Magnus Matthiæ, som mand skulde tænke, at kunde havt den beste Underretning herom af Lunde-Capitels Archiv, statuerer det første, og

fortæller det i Johan Wessens Historie. Svaningius derimod, og Hvitfeld (*pag. 1180.*) haver den anden Mening, og siige at det skeede efterat Jørgen Skodborg havde forladt Stiftet, og førend Slaghek fik det. Og dette troer jeg at være rettest. Thi, naar Kongen havde een-gang i Skodborgs Tiid begyndt paa denne Sag, forstaae Borringholms Restitution til Cronen, med ald Hefstighed at bevæge, hvorføre skulde hand da ey paadrive og forfølge den til Maalet, naar Stiftet var forladt, og førend hand nævnte nogen nye Erke-Bisp? Vel har jeg sagt tilforn, at Kongen nævnte just Slaghek dertil, som en Guds forgaaen Krop, der ey skiottede om at giøre Fed for Capitelet, og at bryde den Kongen til Villie. Men, naar end saa haver været, er jeg dog tillige vel saa fast udi Tanke, at Diderich Slaghek selv er gaaen Kongen til Haande med det andet Raad, som var langt sikrere; nemlig at forpligte Capitelet til, ingen saadan Fed at tage, af ham eller andre mere, hvorudi Borringholm ey var exciperet. Thi naar hand, Slaghek, var bleven Biskop, og havde siden imod sin Fed overladt Landet, var mand dog ey vis paa, at jo de for deres Domkirkes Herligheder med saa stor Iver og Superstition indtagne Canniker vilde sende til Rom, og føre strenge Klagemaale over deres Erke-Bisp, som en Meen-Eder og Kirkens Ehedoms Forkrænkere. Dette kunde aldrig gaae af uden vidtløftige Fortrædder og usigelig Penge-Omkostning. Raadet var derfor smiltd nok, at tvinge Capitelet selv Landet af, medens Sædet eller Domkirken var vacant. Dernæst (2) holder jeg det neyptroligt, at Kongen, bare udi de otte Dages Tiid, der var fra Dirick Slagheks Henretning og indtil Johan Wess blev kaldet, har faaet alt dette bedrevet; først at kalde de ældste Capiteles-Herrer fra Lund til Kiøbenhavn, og holde dem fængslet i fem Dage; og siden, (som Magnus Matthiæ skriver,) alle de andre Canniker herind forsamlede, for at bringe Sagen til Endskab ved Trusel af sine bevæbnede Dravantere. Men allermindest (3) fand jeg indbilde mig, at Kongen skulde nu paa denne Tiid foretage sligt, imedens den Pavelige Commissarius var her ved Hoffet tilstæde, der vilde have fundet dette sig meget lidet rimende med de Forbedrings Frugter, som hand ventede af Kongen, og Hans Majest. studerede paa at vise. Utsaa giver jeg Svaningio og Hvitfeld aldeles Bisald, hvad Tidens Omstændighed af denne Post anbelanger.

S. 34.

Ungaaende Kongens andre Geistlige Foretagende i dette Aar 1522. og hvad Hans Majest. fand endnu have havt til Rom at negociere, da er mig ikke mere end eet Brev forekommet, som den oftbenvænte Mester Claus har skrevet derfra den 22. Martii. Hand beretter derudi, at "Pave Hadrianus, som nu var udvaldt, ey var ventendes fra Hispanien til Rom førend Paaske; at Erke-Bispen af Trondhiem var for nogen Tid siden kommen til Rom, og laae til Herbergs med den hvide Munk, der var Provst udi Børlum; Mester Claus havde vel været i Tale med hannem, men kunde ikke retteligen forstaae hvad hans Mening var eller hvad hand havde med at fare; Hannem tyktes at hand vilde have at giøre med Mester Hans Mule Electo til Osloe; Udi bemeldte Hans Mules Erinde kunde mand intet faae bestilt, førend Paven ankom; og inden den Tid udbad hand sig Kongens nærmere Ordre; Endelig melder hand, Kongen ikke til megen Trost, at Arcemboldus kom nu udi stor Yndest baade hos den nye Pave saa og hos Kæyserl. Majestæt, fordi hand var udi Rom Hertugens af Milan Orator, og havde altid været for Kæyseren, ja hiulpet meget til at Kæyseren fik Milan indtaget." Siden slipper denne Correspondenz; saa at jeg ikke har kundet opdage mere til disse Materier, førend i det næste Aar 1523. udi Februarii Maan. d, ikkun et var Maaneder, førend Høystbemeldte Konge undvigede her af Riget. Mig er da forekommet et ilde skrevet Papir, med Concepter til fire Breve, eet til Pave Hadrianum, og de andre til Cardinal-Protector, samt til tvende andre det Romerske Hof's Prælater. Aarsagen og Materien deraf er denne: Kongen opholdte sig, Aar 1523. i Februario, som bekændt er, i Fyen, da Jylland var allerede i Oprør imod Hans Majestæt Cannikerne i Odensee, som fra Kong Hanses Tid af, ved den Proces og Dom An. 1489. vare skilte ved St. Knuds Kirke, havde siden faaet Kong Christiern gandske paa deres Side; saa at Hans Majest., snart fra sin Regierings Begyndelse, havde ladet handle til Rom, for at faae Pave Sixti IV. Anordning igien bekræftet, nemlig St. Knuds Kirke indrettet til en Domkirke, og Cannikerne samme igien, i Munkenes Sted, indrommet. Men endnu var denne Sag ikke til Ende kommen. Herr Hans Hansson, Provst i Tofte, som for mange Aar tilforne, nemlig Aar 1515.

1515. havde til Rom arbeidet i samme Grinde, bød sig endnu til at gaae derhen, og tillige at besørge en anden Geistlig Sag, som angik S. Birgetes Hospital i Rom. Mester Povel Andersson, Cantor i Ribe, (som ligeledes var vel kiendt ved det Romerske Hoff, og vidste alle Gange og Beye der paa sine Fingre,) blev af Kongen bestykket til at følge med bemeldte Provst, og hannem blev Dom-Degne-Embedet lovet i S. Knuds Kirke, naar Paven havde bevilget den foromtalte Ansøgning. Men det betydeligste af Befalningen til disse tvende Oratores var det tredie og sidste Stykke, nemlig at udvirke hos Paven de alvorligste og skarpeste Formaning, med Trusel og Band, til de af Raadet, Biskoper og Adel i Danmark, der nu vare bleven affældige og oprørske, og havde dristigen opsagt deres Konge Troskab og Lydighed. Jeg vil meddele en Udskrift af det Brev til Paven selv, der findes i Concepten saaledes:

”Osculum terræ ad pedes Sanctitatis Vestræ: Ad quam, beatissime Pater, tanquam filius ad Patrem longè pientissimum, in necessitatibus, sive pro consiliis & auxilio, crebrioribus litteris accedere non omnino dubitamus. At quod eo semper (Dii norunt) fuerimus animo, postquam sacrosancti Apostolatus primarium apicem Divino nimirum auspicio digna quidem conscenderit, eam tanti - - -, ut in terris inter mortales nihil æquè, ne dicemus magis, pondere-mus, neque etiam modo nos aliquo spe tanta frustratum iri confidimus. Verum sub Vestri Pontificatus gubernatione sic res videntur atque regna, quæ nunc temporis tumultuaria quadam vice fortunæ fluctuant, Divino atque Vestro ductu, consilio & auxiliis, pacata stabiliri, atque diutine prosperari, uti jam aurea secla Christi fideles omnes & nobis atque ipsis, ut par est, rediisse congaudeamus. Idcirco negotia quædam nostra, quæ ad præfectionem reipublicæ regnorum nostrorum in optatum finem deducta non parum facere speramus, super erectione Ecclesiæ Sancti Kanuti Ortoniæ, sed & Romæ super Hospitali S. Birgittæ, atque certis nunciis, inobedientia, contumacia, violataque fide quorundam erga nos Episcoporum, Equitum auratorum, à consiliis nostris regni Daciæ, dilectis nobis Magistro Paulo Andrea, Cantori Ripensi, & Joanni Joannis Præposito Toftensi, Secretariis & Oratoribus nostris, eidem Vestræ Sanctitati latius referen-

ferenda commissimus. Quorum vel uni, vel alteri, vel utrisque simul fidem indubiam præstare adhibereque velit, summopere deprecamur, atque ita demum efficere, ut omnia quæ justè per unum vel alterum vel utrosque prædictos Oratores nostros proposita fuerint, ex animi nostri sententia quam felicissimè succedant: Quibus si manum extremam ipsa Vestra apposuerit Sanctitas, fierique pro voto demandaverit, paternum ea in nos affectum satis cognoscitur absolvisse. Quam Deus Opt. maximus in annos primi Sedis Romanæ Antistitis quam faustissimè vivere & valere faciat, ex animo desideramus. Datum Ottoniæ in Curia nostra apud S. Albanum, 13. mensis Februarii, Anno Christi 1523. Nostro sub Sigillo.”

§. 35.

At disse Mænd have dog derefter fortøvet indtil imod Paaste, eller imod Tiden, da Kongen selv gif bort, lader sig tilsiune af andre Skrifter; saavel som og, at Kong Friderich haver ladet sætte Provsten Hr. Hans Hanssen efter, og, da hans Person ey var at antrefte, ladet heste og arrestere hans Gods, hvor det fandtes, baade hos hans Søster Son, Mester Peder Berentson, Cannik i Kiøbenhavn, saa og hos Abbedissen i S. Clara Closter i Roskilde, Søster Margrete Knudsdaatter. Men om Gesandtshabet til Rom gif for sig, og hvorledes Udfaldet blev, veed jeg ikke noget at sige om. Kong Christiern havde og imidlertid fundet paa en anden Maade, som var kortere og behændiger, til at jage nogle af sine oprøriske Biskoper en Skræk ind. Iblant disse vare ingen værre, end de tvende Biskoper i Berlum-Stift eller Bendshyssel, baade den gamle og den unge, Hr. Niels Styge og Hr. Styge Krumpen, de første og ivrigste Hovedmænd for Rebellionen imod Høybemeldte Konge, saavel som udi andre Maader ingenlunde af de beste slags Mennisker, ja intet mindre end gode Gristlige. Hans Majest. havde faae Nar tilforne nævnt til Provst i bemeldte Berlum en Tydsk Mand, ved Navn Doctor Antonius Fyrstenberg, og for hans hyperlige Slæates, samt Lærdoms og Klogskabs Skyld indfatt samme Mand i Rigens Raad. Ved hannem lod nu Kongen bestille at begge disse Bændelboe-Biskoper bleve indstevnte lige ind til Rom, der at møde, personligen eller ved Procuratores, og for Pavelig Hellighed at svare til adskillige Sager og haarde Beskyldninger, som bemeldte Provst havde imod dennem paa

Stif-

Stiftets og Geistlighedens Begne. Demnem kom nu ikke liden Angest paa, da dette skeede just i de Dage, medens de og flere vare i største Bevægelse og gjorde Ufstatler til Rustning imod Kongen. Hvorfore de toge deres Tilflugt til den nyligen udvaldte Kong Frederich, som de formaaede til at skrive et Intercessions-Brev til Paven, hvorudi blev bedet, "at Paven vilde forskaane disse Biskoper for saadan Proces ved det Rømerste Hoff, saasom sligt sigtede til deres yderste Skade og Forderv; Ja end ikke heller forunde eller tilstøde Antonio Fürstenberg nogen Bands-Dom over dennem for Udeblivelse; Men i det Sted at vise Sagerne her hjem tilbage, under Biskop Gotschalks af Slesvig eller andre Prælaters Kiændelse: Til hvilken Ende Kong Friderich var overbødig at give benævnte Antonio ald behørig Sikkerhed og frie Leyde ic." Dette Brev til Paven er dateret i Viborg den 28. Martii 1523. Men imedens der lavedes paa at skikke det bort, er mand bleven anderledes beraadet, uden Tvivl da man spurde at Kong Christiern forlod Riget og seglede bort, og Antonius ligeledes i samme følge. Hvorfore Brevet findes her endnu i Originali, med Kong Friderichs Signet forseglet, og er ikke blevet Paven tilsendt.

§. 36.

Her er da saaledes igiennemgaaet saa meget af Kong Christierns Forretninger udi Kirke- og Religions-Sager, hvilket, foruden det som andre derom have, jeg hidindtil, meest af utrykte Documenter, haver sammensanket. Hvoraf sees, hvor ringe den Nytte har været, som Evangelium haver vundet hos os ved denne Herres Omsorg og Foranstaltninger, eller engang kunde tænkes at vinde, naar mand anseer hans Ustadihed og andre verdslige Uffigter. Hvorimod, det lidet som hand herudi lod kiænde, virkede langt mere til hans egen Ruin og Fordervelse. Det hjalp hannem og slet intet, at hand, siden sin Hiemkomst fra Nederlandene, og i sær efterat den Pavelige Commissarius kom her, stillede sig da an, som den der havde slet bortkast sine Reformations-Tanker, og var falden gandske og aldeles i de Papistiske Superstitioner. Mand troede hannem ikke mere, og den Spot hand tilforne havde gjort af Papistieriet, den Ringeaagtning hand blev ved at betee imod Bisper og andre Geistlige, og den Attraae at rive geistligt Gods til sig, kunde ikke mere

mere glemmes. Hvortil nu allerlidst kom hans meget stærke Beskættning, en allene af de Verdslige, men især af Kirker og Kloostere, og hver en ringeste Landsbye-Præst, ved hans udskiftede Skrivere og Fogeder, altsammen til sin nye Krigs Rustnings Behov imod Sverrige, som skulde gaaet for sig, hvis Revolutionen en var paakommen. Og herudi haver det da alt bestaaet, at hand er bleven udraabt af vore Papi-stiske Landsmænd for Kiætter, og Kiætteres Patron og Handthævere, og den Hellige Kirkes Forfølgere. Den Munke-Kronike, som mand kalder her Manuscriptum Skibyense, og er skreven i det Interregno efter Kong Friderichs I. Død, førend Kiøbenhavn blev af Kong Christian III. indtagen, taler, iblant andet, om hannem saaledes: "Rex Christiernus, summa injuria omnipotentis Dei, multorumque simplicium "subditorum manifesto offendiculo, atque perniciosi erroris occasio- "ne, ad Hafniam regiam ciuitatem accersiri fecit manifestos & ab ec- "clesia damnatos hæreticos atque schismaticos, qui orthodoxam fidem "impia doctrina labefactarunt, qui etiam freti violento præfati Regis "principatu, mira impudentia & temeritate suaserunt defectionem ab "obedientia Ecclesiæ Romanæ, (quam subinde Satanæ sedem & An- "tichristi regnum appellabant.) - - Hinc factum est, ut ecclesia- "sticos viros nullo duceret honore dignos, contemneret etiam sacros "Canones, patrum decreta, ecclesiasticos ritus, - - auersaretur "item vota Deo dicata, adeoque existimaret nullum esse rerum disci- "men, ut nihil putaret sacrum, sed omnia haberet profana." Alt dette er endnu vidtløftiger anført udi den Forbindelse, som de Tydske Biskoper og Raad gjorde imellem hinanden, til at opsigte Kong Christiern Regimentet, og hvormed de allerførste gang udskiftede Mogens Munk til Hertug Friderich, som var gandske fire Uger førend at deres Opsigelse til Kong Christiern er skreven, saa og fem Uger ældere end deres udi Historierne omtalte og indførte Brev, hvori de antogte Hertug Friderich til Konge. Denne nu omtalte Forbindelse, samt første Ansøgning hos Høybemeldte Hertug, er dateret til Wiborg St. Thomæ Dag 1522. Arrild Hvitfeldt haver intet vidst deraf at sige, og følgerigen en heller andre af vore Skribentere. Eftersom da samme Document er længe efter Hvitfeldts Tid her bleven fundet og opdaget, og endnu in Originali paa Pergament heelt og holdet er tiistæde, hører det en allene til de nu omhandlede geistlige Materier i Kong Christierns Historie, som sagt er, men

men tiener endogsaa til Omstændighedernes bedre Forflaring, udi den største Revolution som nogensinde er gaaen for sig i vores Norden, at jeg ved denne Lejlighed giver det ud for Liuset. Det er da Ord fra Ord saaledes:

"Wii Nilss Styghe til Børlom, Nils Klawsson til Silkeborg, Jwer Munct til Ribe, Stygga Krompen til Børlom, Owe Bille til Mars, och Jorghen Friis til Viborg, Biskoper: Mogens Gøye Ridder oc Danmarckes Riges Marsk, Prebera Podbuss, Nils Høgh, Zachym Lyncke, Tnghe Krabbe, Per Lyncke, Riddere og Danmarkis Riges Raadth: Mogens Munct, Nils Loduigson, Otthe Holgerffson, Erick Erickson, Erick Stygge, oc Oluff Nilson, som Vebner er, Gior alle vittherlighth met thette vor obne Briff, at Vi hassue nu aff lang Tiidt betractid, besindtth oc offuerweyeth then Hellighe Kirkies, Bore och Menighe Indbyggers uti Danmarckes Rige Skadhe oc ewigh Forderffuelse, uti saa Modhe, at then Hellighe Kirke oc Hennes Personer emodt ald Christelige Tro oc Ræth besworres oc beroffues theres Friiheder, Privilegier, Gods oc Klenodie: Thesligeste Hennes Prelater emod Dom och Reth oc Christelige Tro tages vid theres Hals, indsettes och aldrig nue komme uti Rætthe: Messer, Guds Tiensthe och alth thet Gldt tilhorer odhelegges: Kettere, som gangne ere fran then Hellighe Christen Tro, som os fra then Hellighe Christen Tro met syn Luttheraniske Stycker och Skalkhedt fortalendes alt thet then ewig Gldt tilhorer: Tysver, vii seer dagligen for Dagen, at uti tisse tre Rige, Danmark, Sverrig oc Norgh, er ingen Erchebisp, som Hovedhe vere skulle for then Hellige Christen Tro nest vor Helgeste Fader Paven: Thesligesthe er Fyen, Opsloe, Bergen, Westeraaes, Skare och Nabor Biskop-loos: Kirkers Slotte, Gordhe, Gods, Kirker oc Presther udi fornævnte Stycther, regeres aff undhe Tiranner, Scriffuere och Leeghmendh; Hvilket vii warafftighe besindhe kunne, at then ewighe Gudh thisse tre Rige uti situ Nar ganz hordeligen met Pestilenz, Sygdom, Uremod, Fende, Kriigh, Orloff och unnyldt Herscap hordeligen straffet hafver, och er tillige emod Gudh oc Menniske affstilleth worden; Sameledes Danmarckes Riges Raad, tesligesthe Sveriges, Norges, efterskrifves til venligst Herremodhe,

tages ved theres Hals, affliiffues udhen Dom och alle Brodhe, thesligest Riddermendtsmendi, Riobstemend oc Bønder oc Almue, och theres Liiff ogz ganger under Kronen, oc aldrig the mue høres til Ordts, men dødes som Hunde och andre uskellighe Creature, beroffnuendes thennem Liiff, Cre oc Gøz, oc tesvær theres Siele Skriftemaal oc Sacrament, hvilket aldrig førre hørdt er at hafve skeedt aff the som Christelige Regimenthe holdhe skulle: Tiranner, Skalke, Trolqvinner, och andre Udedings Folk, indsettes oc tilskiffes ofver alle andelighe oc verklighe, som oss alle forderffue skulle: Then Friihedt vore Foreldre oc oss foret oc beseglet er, tages oss veidelighe fra; Ridderkabbet emod theres ewig Friihedt beskattes som andre Bønder; Uredelige Sold, Syse oc andre unyttighe nye Sedvonne polegges, emod ald Danmarks Riges Raads Raadt oc Samtycke, som aldrig hertil skeet hafver; Poleggendes ofver os nye Ordinante, Skickelse, saa vi icke vidhe hurledes vi oss holdhe skulle, Os oc Danmarks Rige til ewig Skadhe, Trelldom oc Forderffuelse. Hvilke fornevnte merkelig Sager, Skadhe og Forderffuelse os ingeledes anthen for GUD heller Mennecken lengher stor til at lidhe, men ere forplichet under vor Cre oc Kælighedt, som vor Reccesser indholder, med Liiff, Hals og Gøz, at afverghe sadanne Skadhe og ewig Forderffuelse. Tha uti then Hellige Trefoldigheds Maffu haaffue vi oc Menighedt forbundet oss under vor Cre, Liiff, Hals, Gøz, oc thette vort obne Brev underkressuet med vore egne Hender, at ville thet affverghe, oc oss, vore Liiff oc Gøz at forderdinge, oc aldriig sodant at lide, then Stund en Mand lesver uti Danmark, Sverige og Norghe, brugendes ther tiil Høyborne Førsthe Her Fredrig, met GUDs Nadhe Hertug ic. vor Nadige Herre, som ndaaff sandt Danske Blod født er, oc sig emod GUD oc Mennecken som en Christen Førsthe skickedh hafver til thenne Dag. Hvilket vi alle samdrechtelig tiltroedt haver hoff Hans Førstlig Nadhe at forhandle thenne Brevvisere Mogens Muncel Landzdommer uti Nør-Julland, vo alles vore Vegne, ligesom vi alle personlighe tilstede vare. Skeer thet saa, GUD forbiudhe, at noger aff oss her emod, Undelig heller Verklig aff oss, fran os tredendes vorder, emod thette vor Brev oc Forbundet, tha skulle vi alle under vor Cre oc Kælighedt then at straffe, ofver Liiff, Hals og Gøz, som then alle vore oc Danmarks Riges

ges Skadhe oc Forderffue vil radhe. Giffuet i Viborgh Sancti Thome Apostoli Dag, Nar Chr. MDXXII. under alle vore Signeter, oc alles vor Handskrift.

Niels Stygge, Biscop. Iver Munk, Biscop i Ribe.

Styghe Krumpen, Episcopus. Joren Friis, Episcopus.

Prebern Podbuff, Ridder. Jachym Lykke, Ridder.

Lyghe Krabbe, Ridder. Peder Lykke, Sig. Hd.

Mons Muncf."

(Og derunder ni hængende Segl.)

Mand seer her, hvilken spottelig-liden Hob det har været, der har anfanget og drevet dette store Verk, ikke engang en halvsnees Mænd. Thi, ihvorvel det er et dobbelt større Antal af Navne, som Brevet begynder med, og som har maaskee været tilstæde i Viborg, da der blev beraadslaget om Tingen; Saa dog, da det skulde til Underkrift og Forsegling, er den halve Deel gaacn derfra og har undslaget sig. Mand veed, at Hr. Mogens Gise, den ypperste af de verdslige Rogens Raad, stod stærk derimod, og vilde ey lade sig overtale. Hand bad, og med grædende Taare formanede de andre, endnu at betænke sig, og bruge mildere Middell, nemlig at fordrage sig med deres Konge paa en sømmelig Maade. Hvorfore hans Haand og Segl findes ligesaa lidet under dette Document paa St. Thomæ Dag, som under det andet Opsigelse-Brev af 20. Januarii 1523. hvorom, foruden Hvitfeld, kand besynderligen læses Scepperus (*Respons. ad epist. Ducis Frederici, pag. M 3.*) Saa savner mand her ogsaa udi Underkriften baade den gamle og unge Biscop af Narhuus, samt sex andre af de Verdslige; saa at udaf atten i Begyndelsen nævnte, er her ikkun ni Hænder og Signeter kommen tilstæde under Brevet. Og hvor meget større, ja ulige mangfoldiger et Tal, af de beste Mænd og Familier i Riget, (ey

at tale om det gandske Norges Rige,) havde ikke Kongen endnu paa sin Side, til at sætte imod disse faae? (See Scepper. pag. cit. & seq.) Virkeligen et strækkeligt Exempel i Historierne, og i Guds Huus-holdning! Maae mand da ikke vel sige med Arvid Hvitfeld, (pag. 1211.) at "det var fast at forundre, at disse faae Bisper udi Jutland, deres Medbrødre ubespurdt af Raadet, torde dennem denne Siærning understaae, imod saadan en mægtig Herre og Konge, som hand var, der saa var besvovret med Kæyserlig Majestæt, og andre Fyrstelige Huse i Tydskland forvandt? Men den Siærning var af Guld; Ellers havde den ikke lykkedes." Ja Bisperne, som begyndte denne Siærning, og som, endskjønt Guld tillod dennem sin retfærdige Straf over denne Herre at erøvere, dog alligevel intet redeligt og Christeligt Menneske bør holde med, men paa det høyeste detestere, (hvilke samme ogsaa Guds Retfærdighed siden rammede, da deres Ondskabs Maal var fuldkommet, Anno 1536. under Kong Christian III.) de have selv, udi deres Apologie (hos Hvitfeld, pag. 1232.) skrevet en Sandhed om Kong Christierns ilde-raadede og foretagne Flugt af Riget; den liuder saaledes: "Guds retfærdige Dom, og hans egen mistroftige Consciens, forjagede hannem, og ingen anden."

§. 36.

At tale endnu noget, til Slutning, om Høybemeldte Konges egen Religion, da er intet vissere, som og enhver veed, end at, siden hand forlod Regimentet, haver hand udi sin Landfugtighed bekommet en sand Guds Ords Kundskab, og af Hiertet bekjændt sig dertil: Hvilket hand ey allene udi Saren lod kiænde, ved den Omgængelse med Dr. Luther og andre, men ogsaa paa flere Stæder. Hans berømmelige Omsorg, for det Nye Testamentes Oversættelse i Dansk Sprog, samt for hans Frue-Søsters Churfyrstindens af Brandenburg Underviisning i den sande Christendom, er og alle vitterlig. Denne Gudsfrngt varede vel endnu noget, efter at Hans Majestæts uskatteerlige Egtfælle, den aldrig noksom prisede Dronning Elisabeth, var død, hun som med Billighed bør agtes for eet af de største Exem-

Exempler af de Dyder, som høre til en retskaffen Christi Efterfølgelse. Hende tog Guld til sig, udi denne hendes og hendes Herres Landfugtighed, Aar 1526. Siden efter fornemmer mand den ulysesalige Herre at være bleven skrøbelig og ustadig, og udaf Kiærlighed til Verden, og sine Riger igien at vinde for sig og sine Born, at have givet de Raad og Formaninger Rum, som hannem Tiid efter anden tilbragtes fra den Høysalige Dronnings høye Sødskende og Paarevende. Bores Svaningius veed endogsaa at anføre disse Kæyser Carls Ord: "Quia vero Christiernus affinis noster Religionem contra consilium nostrum mutavit, & nos vicissim animum nostrum in eum mutabimus." Med slig hans Bankelmødighed haver hand givet Leylighed til den haarde Censur, som Hvitfeld fælder over hannem, (udi Kong Friderici I. Historie *pag. 1382.*) "Hand haver skrømtet med Religionen; Stundum haver hand været Papistisk, stundum Lutherisk, som det kunde komme ham til Fordeel." Mand fandt og bør ingenlunde undskylde ham udi dette. Saa meget maae mand dog sige, at gandske indifferent har det ikke været hannem; Og at det alene har været den store Nød, og den Uttraae at faae Ende paa hans Armod og Landfugtighed, der haver til sidst gjort ham skrømtende. I hans Hierte var hand overbevist om Sandheden. Og saa snart hand havde faaet frie Hænder, og seet Leyligheden, er det en at tvivle paa, det hand jo baade selv var bleven Evangelisk, saa og bekymret sig om at bringe andre dertil. Jeg vil forsøge at gotgjøre, med eet og andet Exempel, hvad jeg nu herom har sagt. I det Aar 1529, den Tiid Freden til Cambray imellem Kæyseren og Kongen af Frankerige var sluttet, bragte Gubernantinden i Nederlandene Frue Eriqshertuginde Margareta det dertil, at Kong Christiern skulde gives Haab om en kraftig Hielp og Befordring, af Krigsmagt til Lands og Vands fra Nederlandene, og hvadsombest der hørde til at indtage hans trende Riger igien. Men her behøvedes først u omgængeligen, at hand maatte gandske affige sit Kiætterie, og reconcilieres med den Romerske Kirke. Og, estersom hans Navn og Rygte stod hos alle Catholske meget ilde anskrevet, baade for det hand havde forøvet i hans Belmagt imod den geistlige Stand, allermest hans Stokholmske Forretning i Aaret 1520, saa og for hans overalt bekjendte Luther-

dom, saa maatte hans Omvendelse være dermed proportioneret, og Paven maatte formaaes, til at forunde hannem en fuldkommen og høytidelig Ufløsning. Kong Christiern samtykte disse Forslag, og var villig til alt hvad hannem foreskrevs. Og her maae vides, at mand havde alt tilforne været betænkt paa, at skaffe bort af Beyen de meest ivrige Lutheriske Betientere, som vare omkring hannem, saasom Povvel Kempe hans Vice-Canceller, Hr. Hans Hansson, een ved Navn Peder Stub, og flere, som maatte nu pakke sig hver deres Bey bort. Dermed blev da, ved disse tre, Kæyser Carl, Kong Ferdinand, og deres Fæster Frue Erzhertuginde Margareta, forhandlet hos Paven. Hvilken Forhandling omsider i Aaret 1530. kom til Ende. Cardinal Campegius, som da var fra sin Engelske Legation kommen over til Tyskland, fik Ordre af Pave Clemente VII. at absolvere Kong Christiern, og paa Kirkens Begne at tage ham til Naade, paa efterfølgende Vilkor: Kongen skulde (1) udi Kæyserens og flere Fyrsters Nærværelse, udi een af de fornemmeste Kirker offentligen afvære og fordømme det Lutheriske Kætteri, og lade sig, som en Apostat, igien forsone med den Catholske Kirke; (2) Efter et halvt Aars Forløb indstille sig for Paven personligen, og udi St. Peders Kirke i Rom, anholde som en væmodig Poenitent om Naade og Tilgivelse for de skræffelige Synder, som hand i Sverrige imod de Geistlige havde begaaet; Og (3), naar hand blev Sverrige igien mægtig, da samme steds, inden et Aars Forløb, stifte og oprette et Hospital, af 2000. Ducaters Indkomst i det mindste, som skulde kaldes Hospitale Poenitentia. Der Kong Christian dette hørde, og maatte fornemme, at det ikke var nok, (som hannem maaskee forhen var bleven indbildet,) at hand havde allerede tilforne skriftet hos en Catholsk Præst, og af samme Præst, saavel som af andre fornemme Folk da nærværende, ja ogsaa af Cardinal Campegio selv, bekommet de beste Bidnesbyrd om sin exemplariske Bodfærdighed, Anger og Poenitent, beyndte hand at gaae i sig selv, og at pønsse paa et andet Grinde. Gud veed hvad Undskyldning hand fandt paa, eller om hand lod sig mærke med nogen Undskyldning. Kæyseren og Kong Ferdinand vare den Tiid til Augsburg, paa Misdagen, hvor den Augsburgiske Confession nu blev overgivet. Og Erzhertuginde Margareta, den fornemmeste Wæglerske
imel-

imellem Kænsæren, Kong Christiern og Paven, døde siden den 1. Decembr. i samme Aar. Rygtet blev ellers udsprede, at Høybemeldte Konge forligte sig igien med den Papistiske Kirke, og afsvor sin Lutheriske Troe til Augsburg, Kænsæren til Billie: hvorom Svaningius siger og (*lib. 3. cap. 4. §. 3.*) quod hæc constans hominum fama fuerit. Men vist er det, at Sagen kom aldrig til de af Paven forelagde Bilkor. Kongen holdte sig til Side; hand hverken indstillede sig for Cardinalen til at abjurere, og ligesaa lidet gif hand til Rom, at hente Afløsning hos Paven. Brevet herom fra Clemente VII. til Cardinalen vil jeg her med det samme indføre, saasom det er mærkeligt, og hører til en Dansk Konges Historie. Jeg har endelig taget det af en trykt Bog, nemlig Odorici Raynaldi *Annal. Eccl. an. 1530. n. 58.* Men dette Verk er ikke i hver Mand's Hænder.

”Cardinali Campegio. Cum ex litteris circumspæctionis tuæ cognovissemus, CHRISTIERNUM olim Daniæ, Sueciæ, & Norwegiæ Regem, qui dudum Episcopus Sueciæ complures ad prandium vocatos, vivos igne cremaverat, posteaque Lutheranam hæresim aperte ac publice fenserat, & continue foverat, nuper inspirante Domino, & pientissimo admonente Cæsare, cujus sororem in matrimonio habuit, & prolem ex ea suscepit, ad cor rediisse, seque cum suis populis in dictis regnis & aliis suis dominiis, si ad illa restitueretur, deinceps catholice victurum, idemque in sancta fide cum eodem Cæsare, & fratre ejus Ferdinando Hungariæ Rege, & Archiducissa Austriæ eorum amita, semper censuram promississe; Cum deinde litteræ ejusdem Cæsaris ipsum CHRISTIERNUM nobis studiosissime commendantes, tuæque alteræ de confessione ejusdem CHRISTIERNI sacerdoti facta, signisque plurimis ejus contritionis, humilitatis, & pœnitentiæ attestantes supervenissent; Nos rem, ut erat gravissima, in Consistorio nostro secreto retulimus, ut venerabi-

rabilium fratrum nostrorum S. R. E. Cardinalium sententias super ea exquireremus, ex quibus tuæ circumsp̄ctioni mox respondere, & quod expediens visum fuisset, demandare possemus: Nec sane cuiquam eorum fuit dubium, quin, præter hæresim per se detestandam, atrocitas crematorum per convivii speciem Episcoporum, qui temper habiti sacrosancti sanctorum Apostolorum locum & successionem referunt, esset tanta, ut animos omnium à venia concedenda prorsus auerteret, aut si locus veniæ esse ullus posset, quin eam veniam, more ac præcepto majorum, ipsi CHRISTIERNO, ad hanc Sanctam Sedem suppliciter venienti dandam censerent; Sed cum ex parte altera staret commendatio optimi Cæsaris, qui errorem affinis sui sibi condonari peteret, flexi omnium animi respectu ejusdem Cæsareæ Majestatis fuerunt ad veniam eidem CHRISTIERNO concedendam, vigoremque in hoc juris, quoad salva hujus sedis dignitate fieri posset, temperandum, ut, quoniam pietas dictæ Majestatis tanta, quantam pro Dei optimi causa & hujus sanctæ Sedis sublevatione, & vidimus maximam, & futuram speramus majorem, ipsum CHRISTIERNUM ad pœnitentiam sua cohortatione revocasset, ejus quoque delictum ipsi Majestati condonaretur: quam etiam speramus honori in hoc tum summi Dei, tum hujus Sanctæ Sedis, cujus ipsa Majestas advocatum gerit, esse consulturum, ut eidem Sedi juxta Canonicas Sanctiones, si non nunc, saltem commodiore ipsius CHRISTIERNI tempore satisfaciat; Quamobrem Servatoris nostri exemplo ad clementiam proni, & eidem Majestati in omnibus, quibus possumus, complacere cupientes, de fratrum eorundem consilio, tuæ circumsp̄ctioni concedimus, quod in aliqua cathedrali Ecclesia, Missa solenni prius per te vel alium celebrata, ipsoque Cæsare præsentem, in

consp̄ctu procerum & populi ad diuina convenientium, eundem CHRISTIERNUM, si coram te constitutus id humiliter ac flexis genibus petierit, à crimine hæresis hujusmodi, illa prius canonice per eum abjurata, à sacrilegio vero & cæde crematorum Episcoporum, prius idonea cautione, & suo etiam juramento, de veniendo personaliter ad Sedem Apostolicam intra sex menses tunc computandos, pro venia personaliter à Nobis, & eisdem fratribus in Basilica beati Petri petenda, deque intra annum, postquam in regnum Sueciæ restitutus fuerit, unum Hospitale, Pœnitentiæ nuncupatum, in dicto regno pro alendis Christi pauperibus construendo, & congruenter ad minus in annuo reddito duorum millium ducatorum auri dotando præstitis, in foro conscientiæ tantum, alias in forma Ecclesiæ consueta absoluere, pœnitentiamque salutarem ad nos veniendi, & dictum hospitale construendi, ac dotandi hujusmodi, & si quid aliud injungendum existimaueris, injungere libere & licite possis & valeas. Nos enim, quia hoc totum eidem Cæsareæ Majestati, pro singularibus ejus in Deum & nos meritis, libenter condonamus, eundem CHRISTIERNUM, si per te absolutus fuerit, ut præfertur, in nostram & Apostolicæ Sedis gratiam per præsentem recipimus, eumque, quantum justitia mediante facere poterimus, omni favore & benignitate nostra prosequimur, sperantes ipsum, pro tanto nostro & dictæ Majestatis in eum munere, ita in postremo & pio erga Deum, & obsequenter erga nos & hanc Sanctam Sedem se gesturum, eandemque Majestatem in hoc incitaturum, ut recentibus ejus benefactis vetera oblivisci possimus: Quod illi ac nobis Deus omnipotens concedat! Datum Romæ in die XIV. Juni MDXXX. Pontificatus nostri anno VII."

§. 38.

Endnu et par andre Prover, paa tillige hans Ustadihed, og hans Samvittigheds Mellemkomst og Virkning, haver mand i et og andet slags Breve, som hand lod concipere, den Tiid hand i Aaret 1531. var kommen til Norge, og som her bleve fundne udi hans eller hans Cancellers Kofferter, da hand i Kiøbenhavn blev fangen. Deriblant er een Concept, forfattet til at publiceres i Norge, saaledes luidende: "Vi Christiern, med Guds Naade, Norriges, Danmarks, Swerriges, Gottes og Wendes Konning ic. Giøre vitterligt, at eftersom vort Elskelige Norriges Riges Raad haver os tilkiennegiffuet, oc beklaffuid, at sidhen Vii undvigte aff Vore Righer, er fruit i Righet indført, begynnet oc med Bold oc Mactt oppehollet oc brughet en bedraghelige oc falsk Lerdom, som er modt Guld, Romere Kirke oc alle Christene Menniskers Samfund, som kallis Luthers Verck, af hvilket stoor Olydelse, vrangh Troo, oc Ugudelighedt, oc helge Manne Bespottelse er upveckt oc uchristelige brughet; hvilket Vii, som en Christen Konning forbiuder, oc ey i noghen Maade ville, moghe eller kan tilstede efther thenne Dag, at saadan uchristelige oc forderffuelige Lerdom skal i noghen Made i vore Righer brugis, eller oppeholles efter thenne Dag; Ville Vii ocsaa som en Christen Konning oc Forste holle Guld oc Retferdighed for Dghen, then Helge Kirke hennes Prælater oc Personer, vort Elskelige Riges Raad, oc alle vore Geisthelige og Verdslige troo Undersater, alle thennom og hver særdeles vidt theres Friihet oc Privilegier, oc Christelige Siidvaner i alle Maade. Therefore ville Vii at I alle forstreffne vore kiære og troo Undersatter bliffue og veere saadan for^{de} Lerdom ukomeret oc ubevarert i alle Maade efter thenne Dag, under Utsleghevergh, som Norriges Log oc Christen Rætt therom inneholder

oc uduiser; liifvendes udi rett Lydelse viid GUD oc then Helie Kirke, gorendes oc giifvendes Eders Prælater oc Sogneprester all then Renthe oc Rettighett, som J thennom met Retthe plichtige ere, oc Eders fiære Foreldren fore Eder hafve gierne gjort oc uthgiffuit i theres Tiid, efter GUDs Log, then Helge Kirkes oc gamle gode Christelige Siidvaner. Giiffuit i vor Stad Oslo ic." Men saa liigt, som dette Skrift nu er, til at være een af de Norske Bishops eller Prælaters Opsatt, som det vel ey andet kand være, og at disse maae have givet Kong Christiern sligt et Raad, som det sikkerste Middel til at vinde ald Geistligheden i Riget paa sin Side; Saa, omendskient hand kand have samtykt deri, og ladet denne Udkast gjøre, troer jeg dog aldrig at noget Brev er derefter udsærdiget, eller af hannem underskrevet til at publiceres. I den Sted haver mand andre aabne Breve, med Hans Majestæts Segl paatrykt, som bleve skrevne fra Hestnes-Havn den 6. Novembr. 1531. og overalt udsendte og forkyndede. Derudi mælder hand intet udtryffeligt om Religionen, men lover, at "dersom de ville antage hannem, og bevise sig som de bør, vil hand holde dem alle og hver særdeles ved GUDs og Noriges Riges Lov, Skæl og Ret og gode gamle Sedvane, og ey tilstæde, at nogen skal skee Uret eller Ufskæl i nogen Maade; men hand vil stikke sig imod dennem, som en Christen Konning bør at gjøre imod sine gode og troe Undersaatte udi alle Maade." Derforuden bleve ogsaa udi samme Knipper fundene, og ere endnu forhaanden, fire conciperede Breve paa Latin, med Hans Majestæts Cancellers Povel Riæmpes Haand, til de trende Biskoper i Jylland, nemlig i Ribe, Aarhus og Viborg, samt Biskop Knud Gyldenstiern i Odense, alle daterede til Opslo den 1. Decembr. 1531. og udi saadan Mening, at "eftersom hand havde hørt og erfaret af troværdige Folk, at dennem havde fortrødt deres Forsælse og Forhold imod ham, og at de ynskede at have hannem igien i Riget og paa Thronen, naar det kunde

"skee med nogen taalelig Vilkor for Kirken, og i det mindste at den
 "Biskopelig Bærdighed maatte ved Magt holdes, som i forrige Ti-
 "der; Saa lovede hand og forsikrede dennem, om saadanne Vilkor
 "at vilde indgaae: Og, om der tilforn af hannem var imod dem
 "og deres noget forseet, vilde hand herefter stræbe det at rette, og
 "med desstørre Naade og Belgierninger at vederlægge. Ja hand
 "gav og hermed i dette Brev, tilstod og overdrog dennem selv fuld-
 "kommen Magt og Myndighed, til at handle, tractere og slutte med
 "deres Medbrødre af Bisperne, saavel som med andre af Raadet og
 "Adelen i Danmark, i hvem de end vare, saa at hvad som helst de
 "til Guds Ære og Fædernelandets Gavn og Beste, vilde og funde
 "for got at beslutte, og paa hans Begne indgaae, i Henseende til
 "hans Restitution i Riget, det forsikrede hand paa sin Kongelige
 "Tro og Love, at skulde staae fast og vorde holdet 2c." Men disse
 Breve ere end ikke heller bleven udfærdigede, eller til de benævnte
 Biskoper affendte; Jeg skulde troe, fordi Kongen har omsider be-
 tænkt denne Ting alvorliger, og givet Algt paa, at derudi blev for-
 sikret og lovet saadant, som hand ikke med nogen god Samvittighed
 kunde holde.

Om hans andre meget bedre Skrivelser og Breve, saasom til
 Borgemeesteren i Dantzic Johann Wendeland, til Doctor Luther,
 til Rester Hans Menboe, ja til hans Hr. Farbroder Kong Friderich
 I., hvorudi megen Gudelighed af en Evangelisk Aand lader sig kien-
 de, vil jeg her ikke handle, efter som de samme ere noksom
 bekjendte, og findes udi trykte Bøger.

